2017-080

Archeologienota Zottegem Molenkouter 10

Verslag van Resultaten

Bert ACKE, Maarten BRACKE, Kris VAN QUAETHEM

8-6-2017

Titel: Archeologienota Zottegem Molenkouter 10

Erkend archeoloog: Maarten Bracke, OE/ERK/Archeoloog/2015/00036

Auteurs: Bert Acke, Maarten Bracke, Kris Van Quaethem

Projectcode bureauonderzoek: 201D395

Intern projectnummer: 2017.080

Locatiegegevens: Oost-Vlaanderen, Zottegem, Molenkouter 10

Lambertcoördinaten onderzoeksgebied: X: 110478 en Y: 173504; X: 110497 en Y: 173533

Kadastergegevens: Zottegem, afdeling 1, sectie A, nr. 211K (zie figuur 1)

Topografische kaart: zie figuur 7, 8

Betrokken actoren: Bert Acke (assistent-archeoloog), Maarten Bracke (erkend archeoloog), Kris Van Quaethem (assistent-archeoloog), Werner Van Wambeke (contactpersoon initiatiefnemer)

Wetenschappelijke advisering: /

Plaats en datum: Zelzate, 08/06/2017

© Acke & Bracke bvba, Leegstraat 170, 9060 Zelzate. De auteurs aanvaarden geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de auteurs.

1. INLEIDING 4

1.1. WETTELIJK KADER 4
1.2. ONDERZOEKSOPDRACHT 4
1.2.1. VRAAGSTELLING 4
1.2.2. RANDVOORWAARDEN 4
1.3. WERKWIJZE EN STRATEGIE 5
1.3.1. MOTIVERING ONDERZOEKSSTRATEGIE 5
1.3.2. ORGANISATIE VAN HET VOORONDERZOEK 6
1.3.3. ADVIES SPECIALISTEN 6
1.3.4. WETENSCHAPPELIJKE ADVISERING 6
1.3.5. SELECTIE BRONNEN 6

2. BUREAUONDERZOEK 7

2.1. HUIDIGE TOESTAND 7
2.2. GEPLANDE WERKEN 9
2.3. LANDSCHAPPELIJKE LIGGING 11
2.3.1. TOPOGRAFISCHE SITUERING 11
2.3.2. LANDSCHAPPELIJKE SITUERING 13
2.3.3. BODEMKUNDIGE SITUERING 15
2.3.4. GEOLOGISCHE SITUERING 16
2.4. HISTORISCHE SITUERING 19
2.5. ARCHEOLOGISCHE SITUERING 27

3. SYNTHESE 30

3.1. ARCHEOLOGISCH VERWACHTINGSPATROON 30
3.2. AFWEGING VERDER VOORONDERZOEK 32
3.3. BEANTWOORDING ONDERZOEKSVRAGEN 33

4. SAMENVATTING 34

5. BIBLIOGRAFIE 35

6. BIJLAGES 37

1. Inleiding

1.1. Wettelijk kader

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag te Zottegem Molenkouter 10, gelegen binnen een vastgestelde archeologische zone en waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 300m² of meer bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

1.2. Onderzoeksopdracht

1.2.1. Vraagstelling

- Zijn er archeologische of historische gegevens gekend over de site?
- Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?
- Zijn er landschappelijke factoren die invloed kunnen hebben op de gaafheid van eventuele archeologische sporen?
- Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?
- Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?
- Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?

1.2.2. Randvoorwaarden

Niet van toepassing.

1.3. Werkwijze en strategie

1.3.1. Motivering onderzoeksstrategie

In het bureauonderzoek wordt een zo duidelijk mogelijk beeld gevormd van de huidige archeologische, historische en landschappelijke informatie van het projectgebied en diens omgeving. Deze gegevens worden vergeleken met de geplande werken en de hiermee gepaarde gaande verstoringen en vergravingen in de bodem. Het uiteindelijke doel is het bepalen of verder archeologisch onderzoek al dan niet aangewezen is.

Informatie over de afbakening van het plangebied en de geplande werkzaamheden werd aangeleverd via de initiatiefnemer door middel van ontwerpplannen en via mondelinge of schriftelijke communicatie. Om een zicht te krijgen op de huidige archeologische kennis van het plangebied, de directe omgeving en van de stad Zottegem in het algemeen werd de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) geraadpleegd.[1] Deze online databank is uitsluitend toegankelijk voor geregistreerde gebruikers (hoofdzakelijk archeologen). Aanvullend werden verschillende historische kaarten geraadpleegd via Geopunt[2], de centrale toegangspoort tot geografische overheidsinformatie, en via Cartesius[3], een databank die kaarten bundelt van het Nationaal Geografisch Instituut (NGI), de Koninklijke Bibliotheek, het Rijksarchief, lokale archieven en het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika. Aansluitend hierbij werden ook verschillende luchtfoto's bekeken die genomen zijn sinds de jaren '70 van vorige eeuw. Op het kaartmateriaal en de luchtfoto's werd het plangebied geprojecteerd, om zodoende een duidelijk beeld te krijgen van het landgebruik gedurende de laatste eeuwen. Geopunt leverde ook verschillende kaarten op die betrekking hebben tot de landschappelijke en bodemkundige ligging van het gebied. Een kadasterplan dat beschikbaar is via de GRB-kaart op Geopunt werd vergeleken met hetgene dat beschikbaar is via de CadGIS Viewer van de Federale Overheid.[4] Een topografische kaart werd verkregen via het NGI.[5]

Op basis van dit onderzoek en het raadplegen van bovenvermelde bronnen kan een antwoord gegeven worden op de vooropgestelde onderzoeksvragen.

[1] https://cai.onroerenderfgoed.be/

[2] http://www.geopunt.be/kaart

[3] http://www.cartesius.be/CartesiusPortal/

[4] http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/

[5] http://www.ngi.be/topomapviewer/

1.3.2. Organisatie van het vooronderzoek

In eerste instantie wordt gestart met het bureauonderzoek waarbij de diverse beschikbare bronnen geraadpleegd worden. Daarnaast wordt in detail bekeken wat de huidige toestand is van het plangebied en worden de geplande werkzaamheden onder de loep genomen. Bij een plaatsbezoek werden enkele controleboringen uitgevoerd. Op basis van deze gegevens samen wordt afgetoetst of ten eerste verder vooronderzoek noodzakelijk is en ten tweede welke onderzoekstappen er eventueel genomen moeten worden.

1.3.3. Advies specialisten

Niet van toepassing.

1.3.4. Wetenschappelijke advisering

Niet van toepassing.

1.3.5. Selectie bronnen

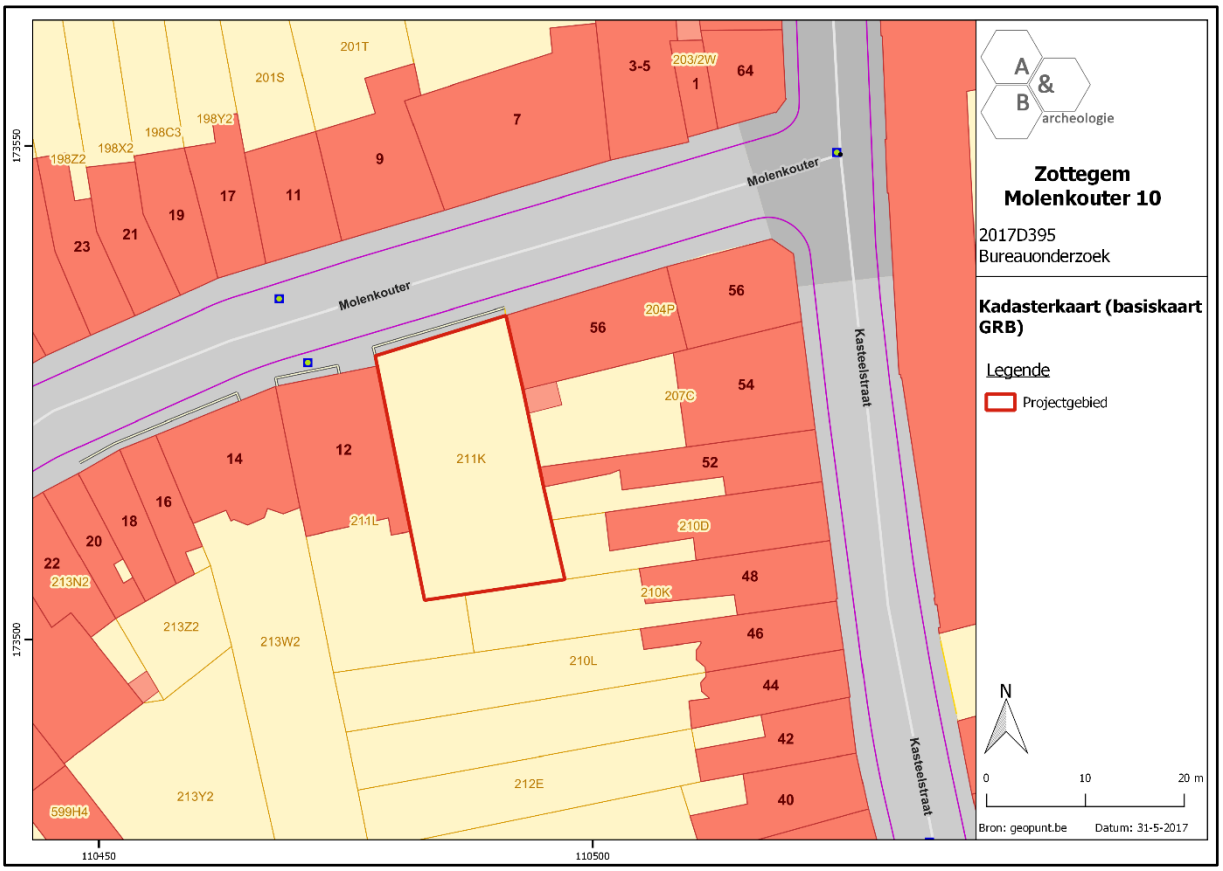
De gebruikte bronnen zijn beschreven onder 1.3.1. De bronnen daaronder vermeld waren afdoende om een gedegen advies te geven voor een verder archeologisch traject. Bijkomend archiefonderzoek werd niet opportuun geacht.

2. Bureauonderzoek

2.1. Huidige toestand

Het projectgebied bevindt zich in de Oost-Vlaamse stad Zottegem, in het uiterste westen van de stadskern. Het plangebied wordt begrensd door de Molenkouter in het noorden, en is kort nabij het kruispunt van de Molenkouter met de Kasteelstraat gesitueerd. Ten westen en oosten van het plangebied bevinden zich woningen en hun tuinen die eveneens aan de Molenkouter of Kasteelstraat grenzen. Het terrein zelf ligt momenteel braak, vanuit de straatzijde gezien lijkt het terrein ietwat opgehoogd te zijn (zie figuur 3).

De totale oppervlakte van het plangebied bedraagt ca. 368,3m².

Figuur 1 Uitsnede uit het kadasterplan (bron: geopunt.be).

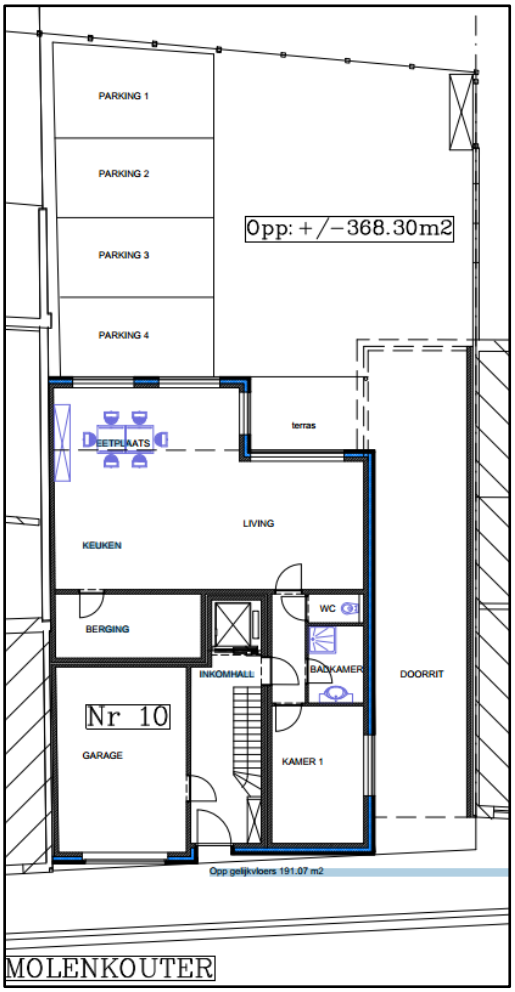
Figuur 2 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2016 (bron: geopunt.be).

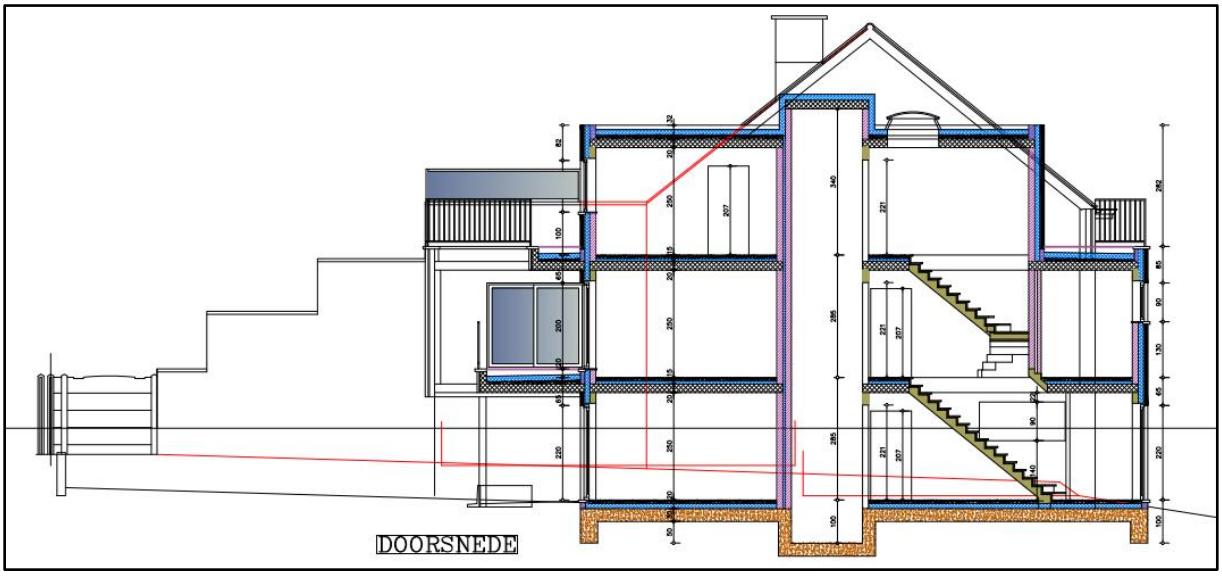
Figuur 3 Zicht op het plangebied vanuit het noordwesten.

2.2. Geplande werken

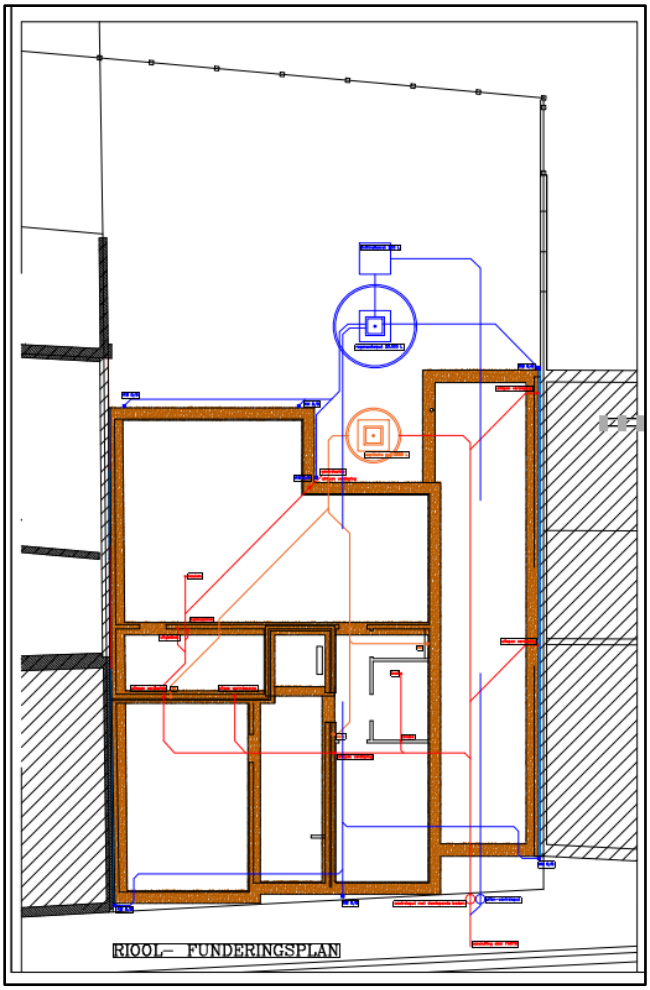
Ter hoogte van het projectgebied zal een meergezinswoning met gelijkvloers en twee verdiepingen gebouwd worden. Het gebouw zal ingeplant worden aan de straatkant, de achterzijde van het perceel wordt verhard en zal dienst doen als parking. De westelijke zijde van het perceel wordt een doorrit om deze parking te bereiken. Het gebouw wordt niet onderkelderd. De fundering gebeurt met een funderingsplaat die ca. -0,50m diep wordt aangelegd, waarbij de randen -1m diep worden aangelegd. Er wordt een liftkoker voorzien die ca. 80cm dieper komt te liggen dan de algemene funderingsplaat. Tussen de parking en het gebouw wordt een infiltratiekrat van 200l, een regenwaterput van 20 000l en een septische put van 3 000l voorzien. De geplande werken grijpen dus in in de bodem en zullen een verstoring veroorzaken.

Figuur 4 Uitsnede uit plan nieuwe toestand met bouwzone en doorrit/parking (bron: initiatiefnemer).

Figuur 5 Uitsnede uit plan nieuwe toestand met weergave van de doorsnede, de straatkant (Molenkouter) bevindt zich aan de rechterzijde van de figuur (bron: initiatiefnemer).

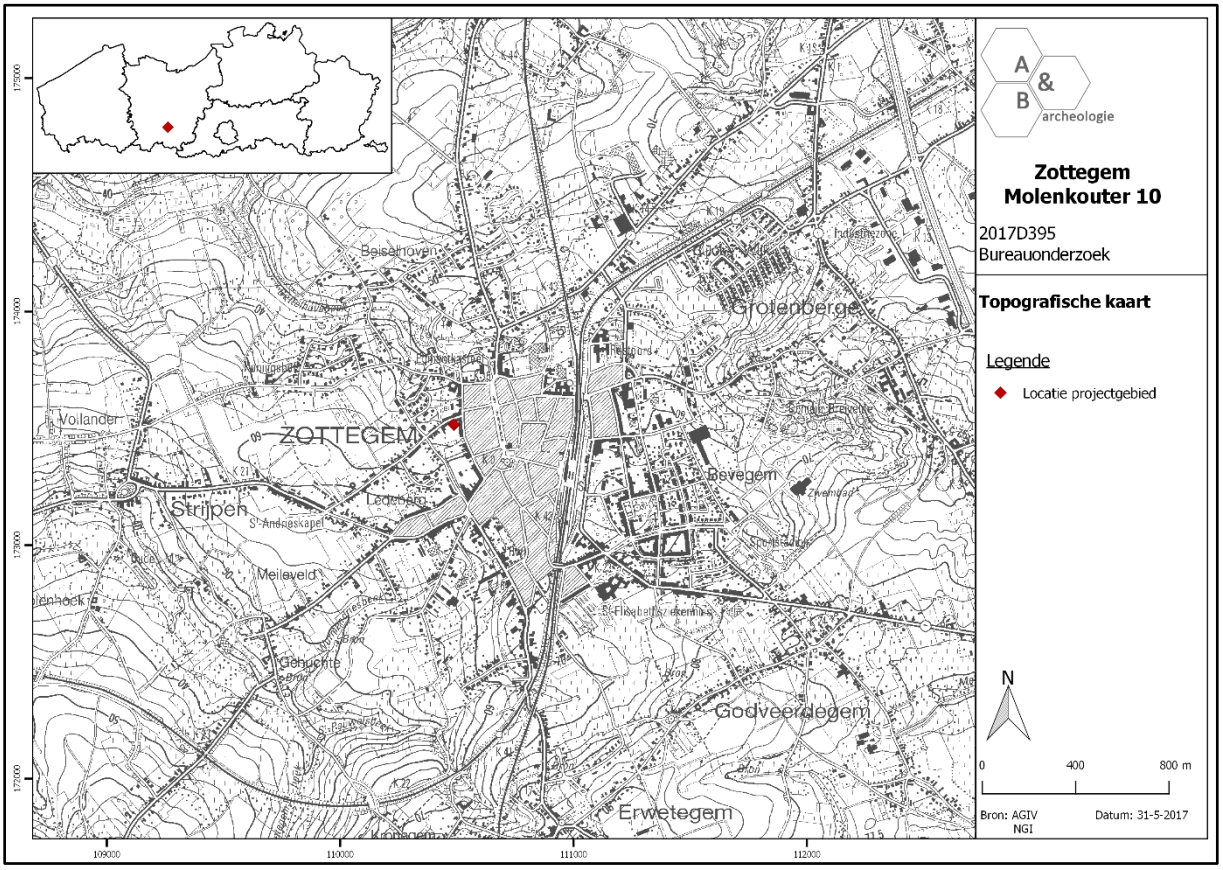
Figuur 6 Uitsnede uit plan nieuwe toestand met weergave van riolering, regenwaterput, septische put en infiltratiekrat (bron: initiatiefnemer).

2.3. Landschappelijke ligging

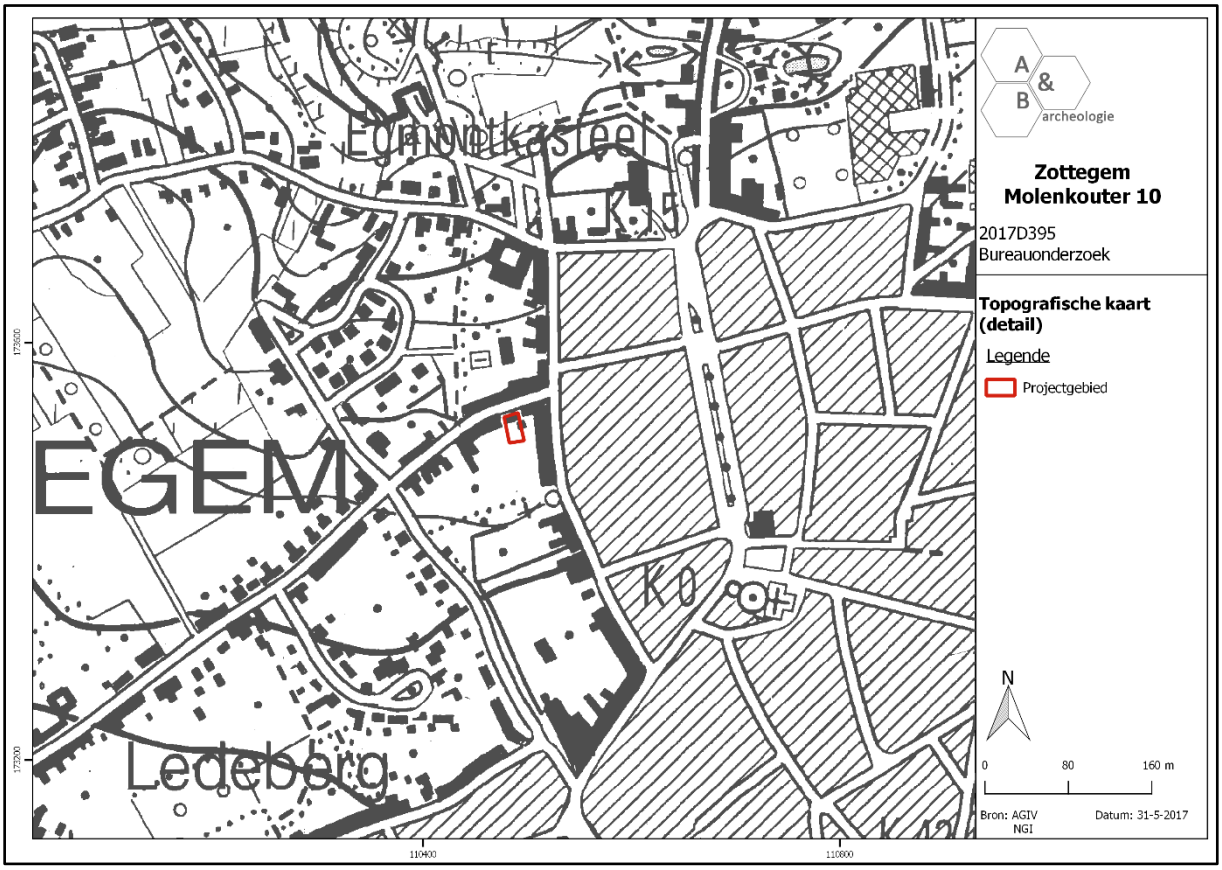
2.3.1. Topografische situering

Het projectgebied bevindt zich in de Oost-Vlaamse stad Zottegem. Naast de stad zelf bestaat het grondgebied van Zottegem nog uit de deelgemeenten Elene, Oombergen, Leeuwergem, Grotenberge, Godveerdegem, Erwetegem, Sint-Maria-Oudenhove, Sint-Goriks-Oudenhove, Strijpen en Velzeke-Ruddershove. Het plangebied is gesitueerd in het uiterste westen van de stadskern van Zottegem. Het projectgebied wordt begrensd door de Molenkouter in het noorden, en is vlakbij het kruispunt van de Molenkouter met de Kasteelstraat te situeren. Kadastraal gezien zijn is het betreffende perceel terug te vinden onder Zottegem, afdeling 1, sectie A, nr. 211K.

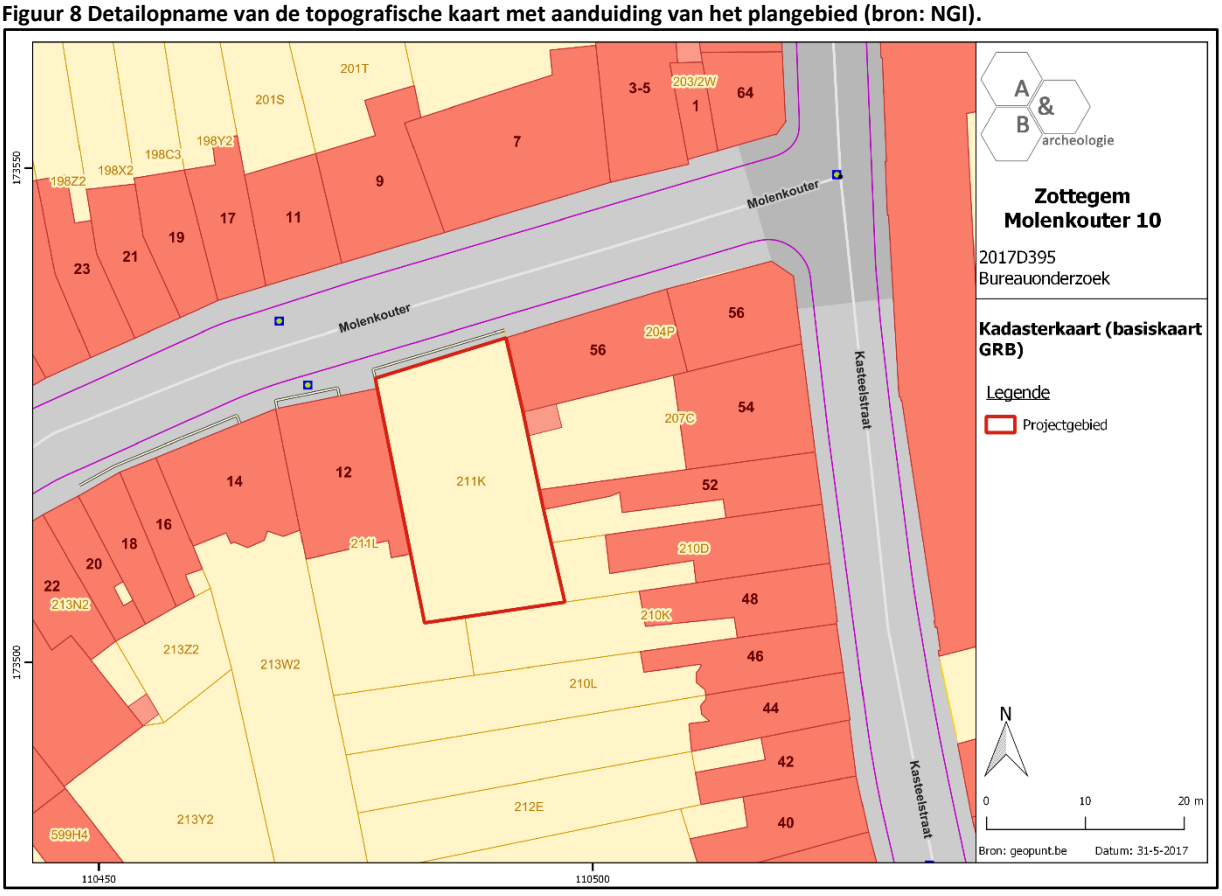
Op de bodemgebruikskaart van 2001 staat het gebied gekarteerd als bebouwd. Zoals reeds vermeld ligt het terrein heden braak.

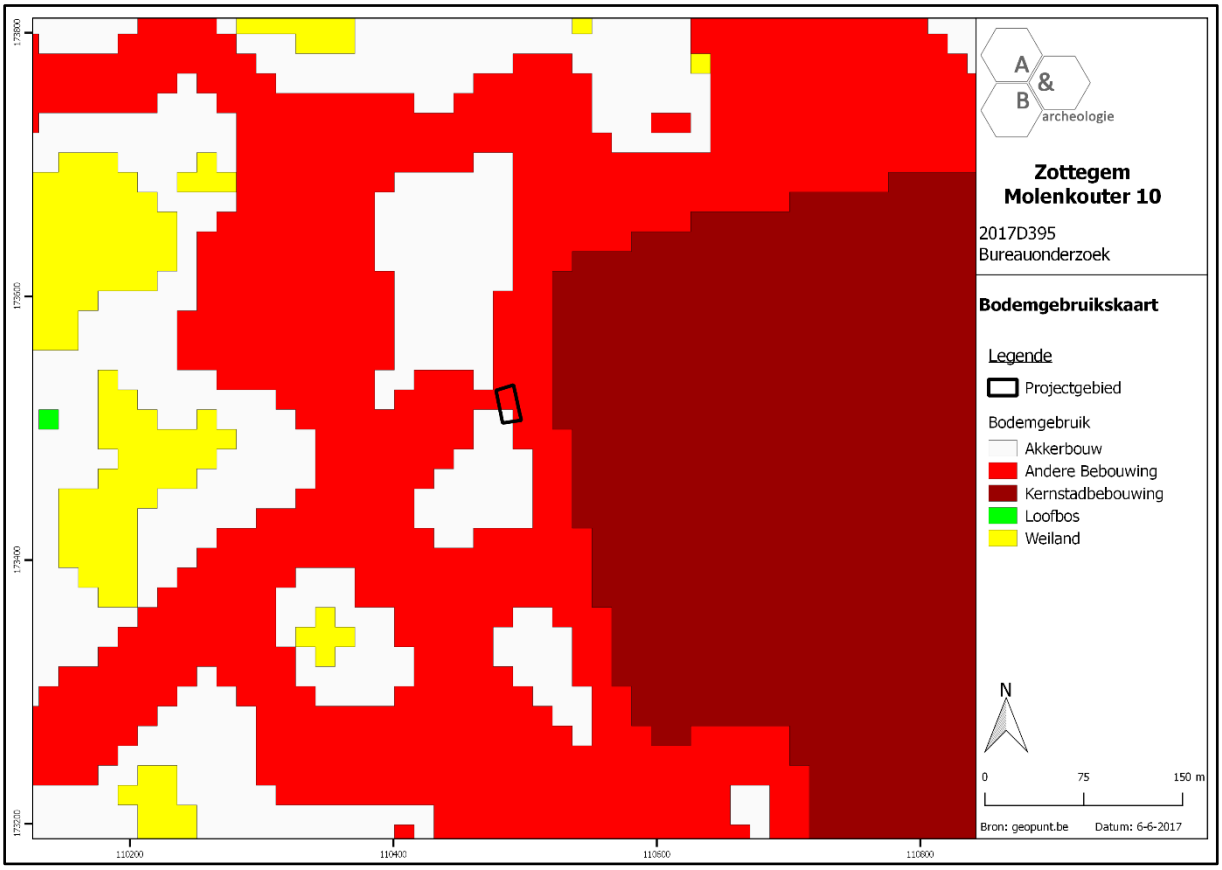
Figuur 7 Zicht op de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).

Figuur 8 Detailopname van de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).

Figuur 9 Zicht op het kadasterplan met aanduiding van de perceelsnummers (bron: geopunt.be).

Figuur 10 Zicht op de bodemgebruikskaart met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).

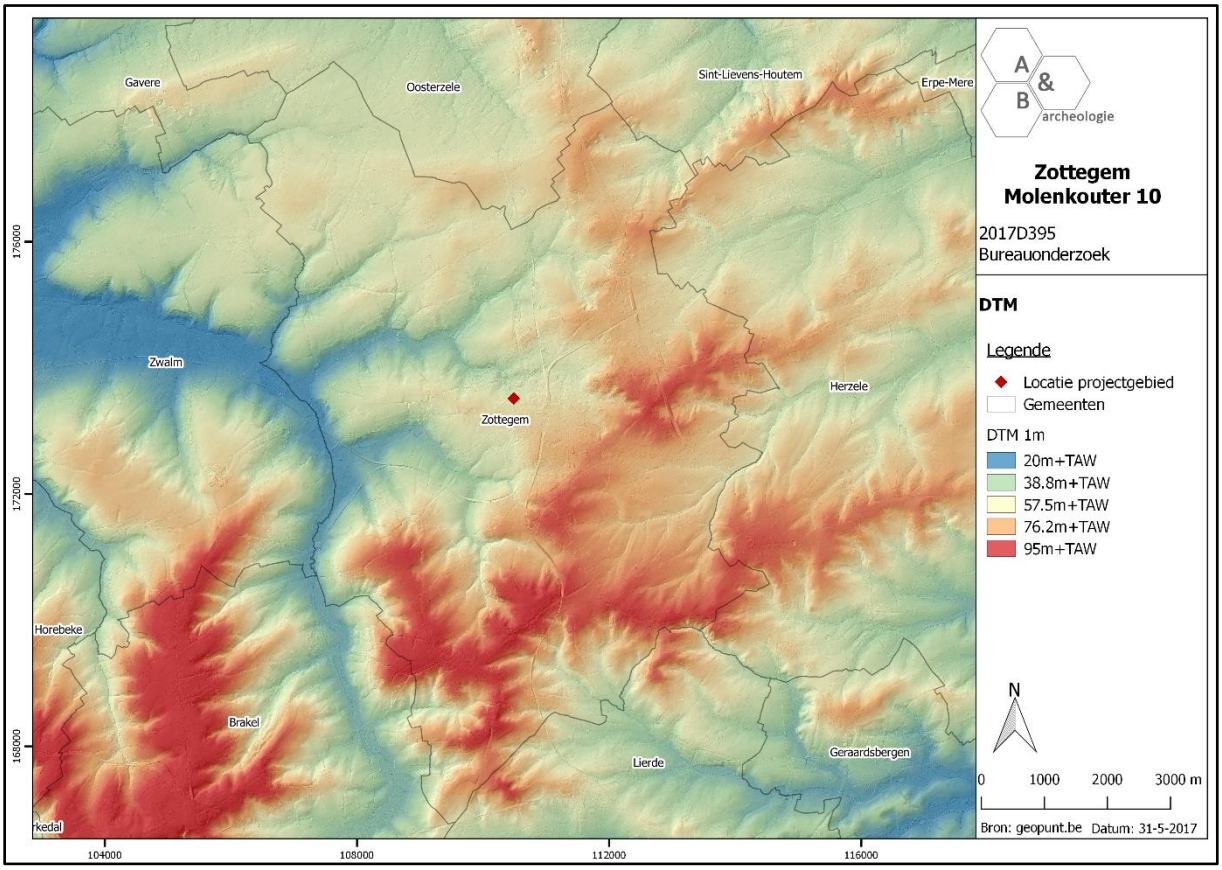
2.3.2. Landschappelijke situering

Zottegem is te situeren in de Vlaamse Ardennen, het heuvelachtige interfluvium tussen de Schelde en de Dender.[6] De Vlaamse Ardennen is een sterk golvend landschap dat versneden is met kleine valleien, die quasi allemaal een asymmetrisch dwarsprofiel kennen. Dit landschap resulteert uit langdurige rivier- en hellingserosie. De belangrijkste beekvalleien zijn deze van de Maarkebeek en de Zwalmbeek.[7]

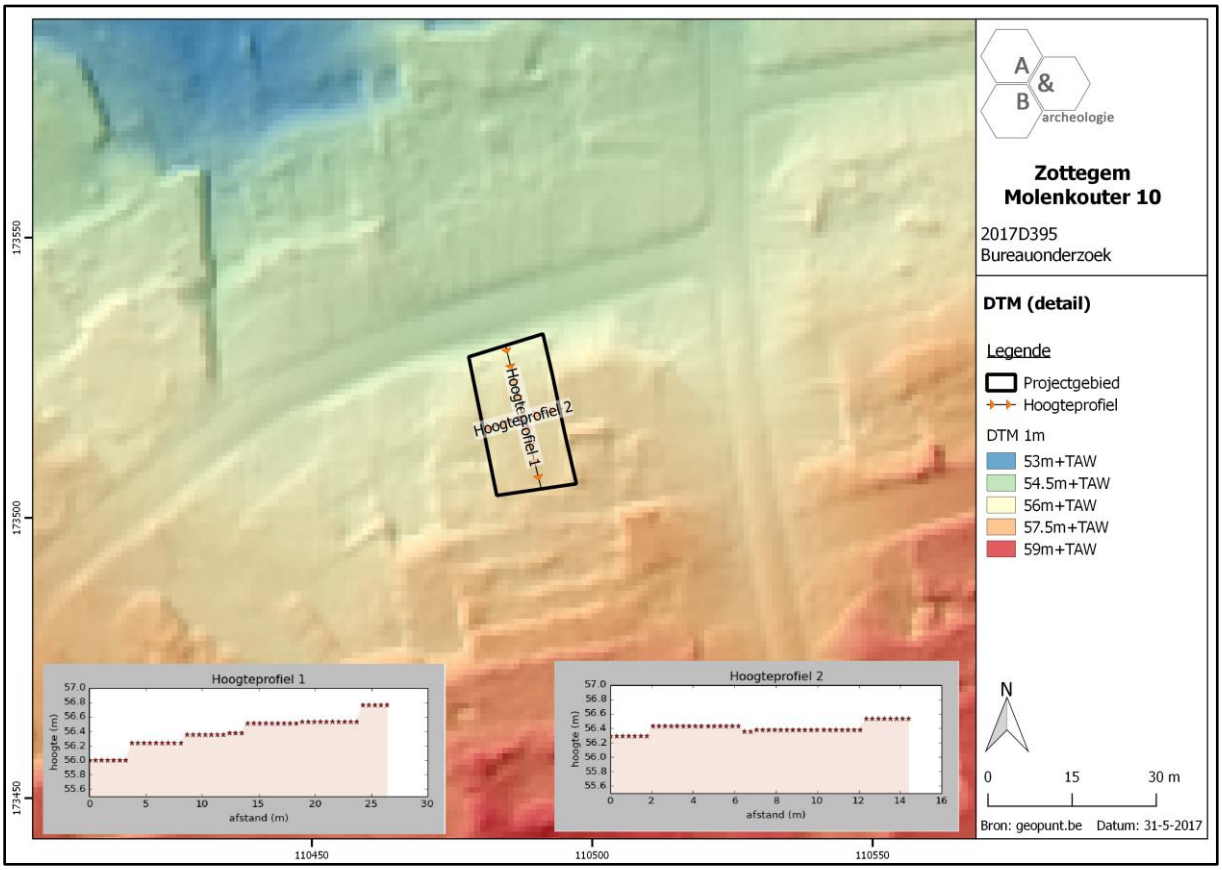
Het stadscentrum van Zottegem situeert zich ten noorden van de zuidwest-noordoost gerichte heuvelkam die van Oudenaarde tot Zottegem reikt. Ten noorden en zuiden lopen respectievelijk de Bettelhovebeek/Molenbeek en de Traveinsbeek die afwateren naar het westen, richting de vallei van de Zwalmbeek. Het onderzoeksgebied zelf bevindt in het uiterste westen van de stadskern. Voor het plangebied werden 2 hoogteprofielen bepaald die aantonen dat het plangebied afhelt van het zuiden, waar de top van de rug tussen Bettelhovebeek/Molenbeek en de Traveinsbeek zich bevindt, naar het noorden, van ca. +56,8m TAW naar +56m TAW. Het tweede hoogteprofiel toont een vrij constante hoogte van ca. +56,4m TAW.

[6] AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *Zottegem* [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/120795 (geraadpleegd op 6 juni 2017)

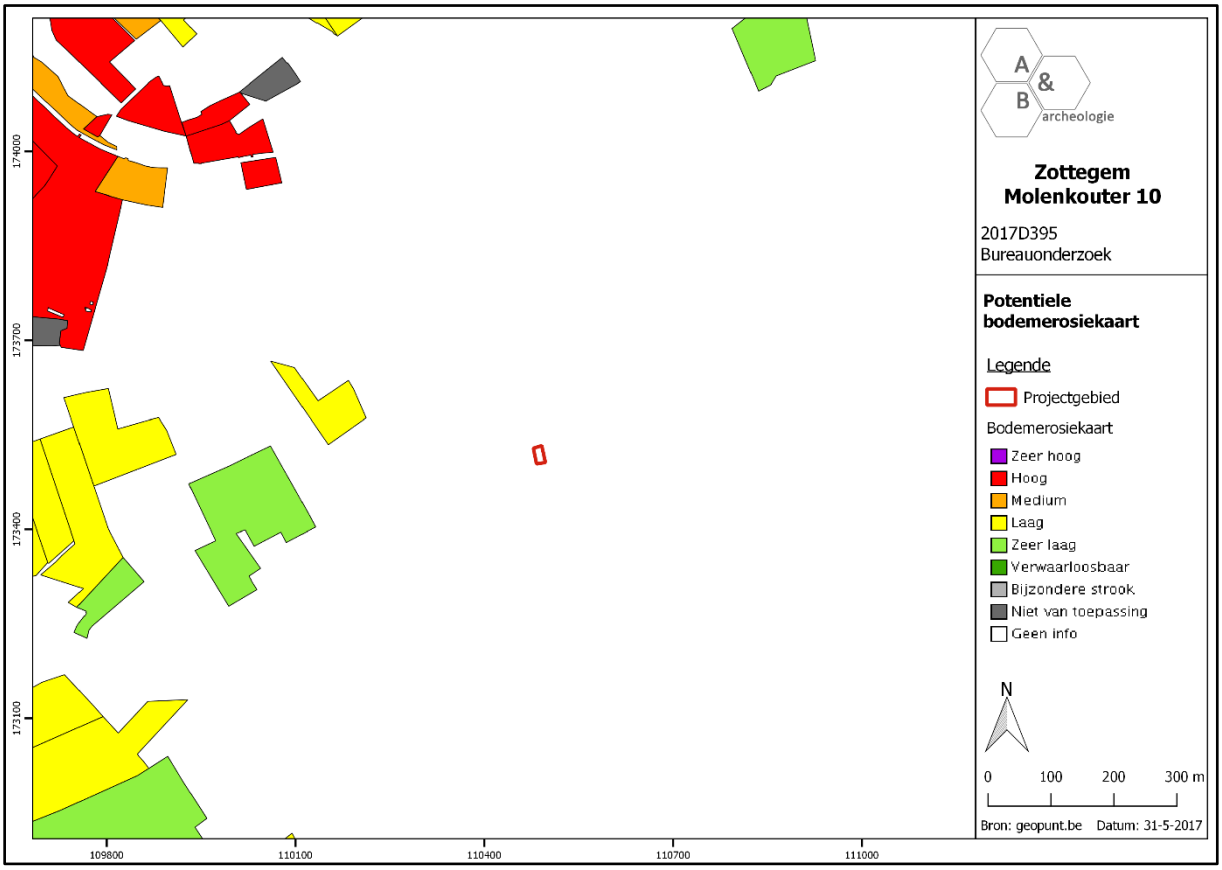
[7] BOGEMANS 2005

Figuur 11 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel (bron: geopunt.be).

Figuur 12 Detailopname van het Digitaal Hoogtemodel met aanduiding van de hoogteprofielen (bron: AGIV).

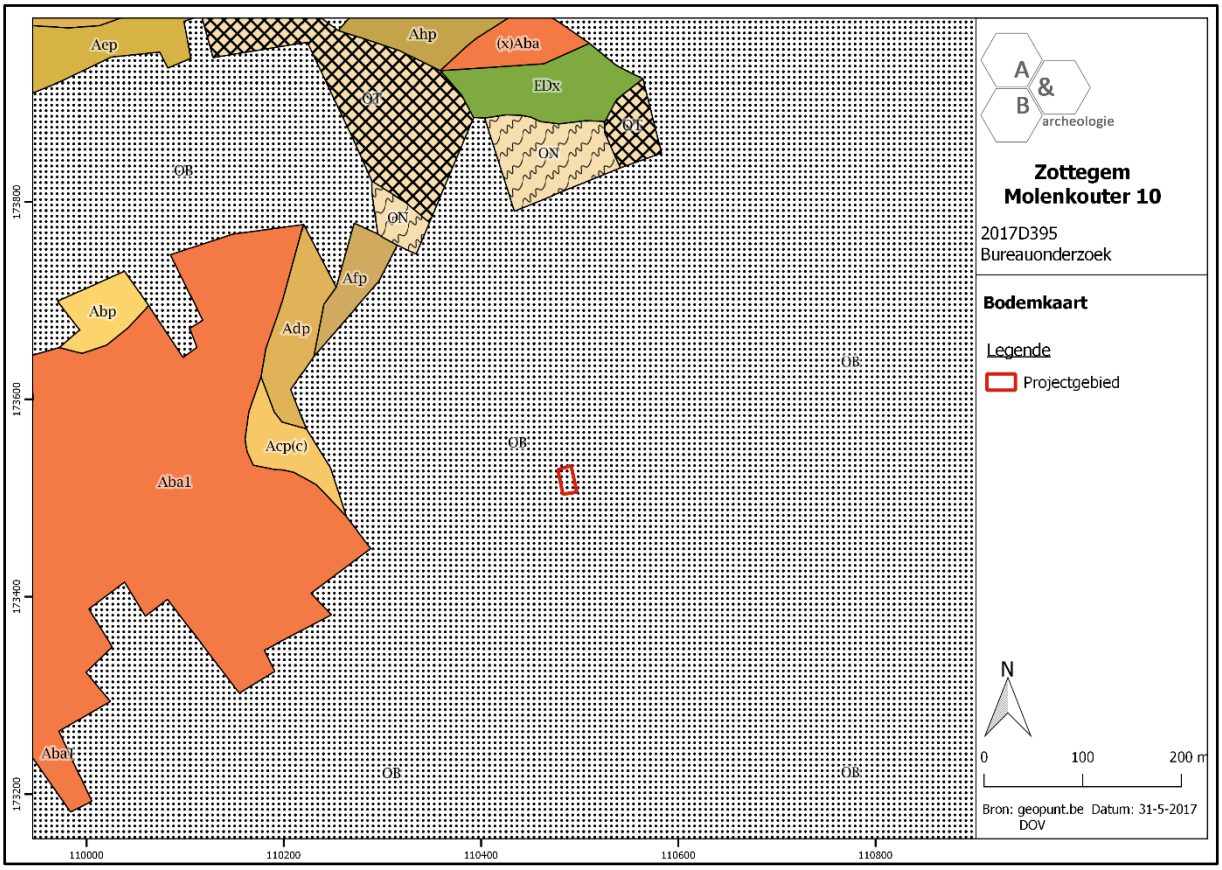
Figuur 13 Zicht op de Potentiële bodemerosiekaart (bron: geopunt.be).

De potentiële bodemerosiekaart toont geen informatie voor het projectgebied. De meest nabije percelen waar wel informatie voor beschikbaar is tonen een zeer laag tot laag erosiepotentieel. Nabij de meer ingesneden zones aan Molenbeek, ten noordwesten van het plangebied, kennen de percelen een medium tot hoog erosiepotentieel.

2.3.3. Bodemkundige situering

Gezien de ligging in de stadskern van Zottegem is de bodem op de bodemkaart gekarteerd als bebouwd (OB). Zottegem is gelegen in de Vlaamse leemstreek, de bodemtypes in de nabijheid zijn dan ook voornamelijk leembodems (bodemassociatie matig droge leemgronden met textuur B horizont) van het type Aba (droge leembodem met textuur B of weinig duidelijke kleur B horizont) en Abp , Acp, Adp, Afp (resp. droge, matig droge, matig natte en natte leembodem zonder profielontwikkeling). De nattere bodems bevinden zich meer nabij de Bettelhovebeek. [8]

[8] VAN RANST, SYS, 2000 ; AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *Historische stadskern van Zottegem* [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/300550 (geraadpleegd op 7 juni 2017).

Figuur 14 Zicht op de bodemkaart (bron: DOV).

2.3.4. Geologische situering

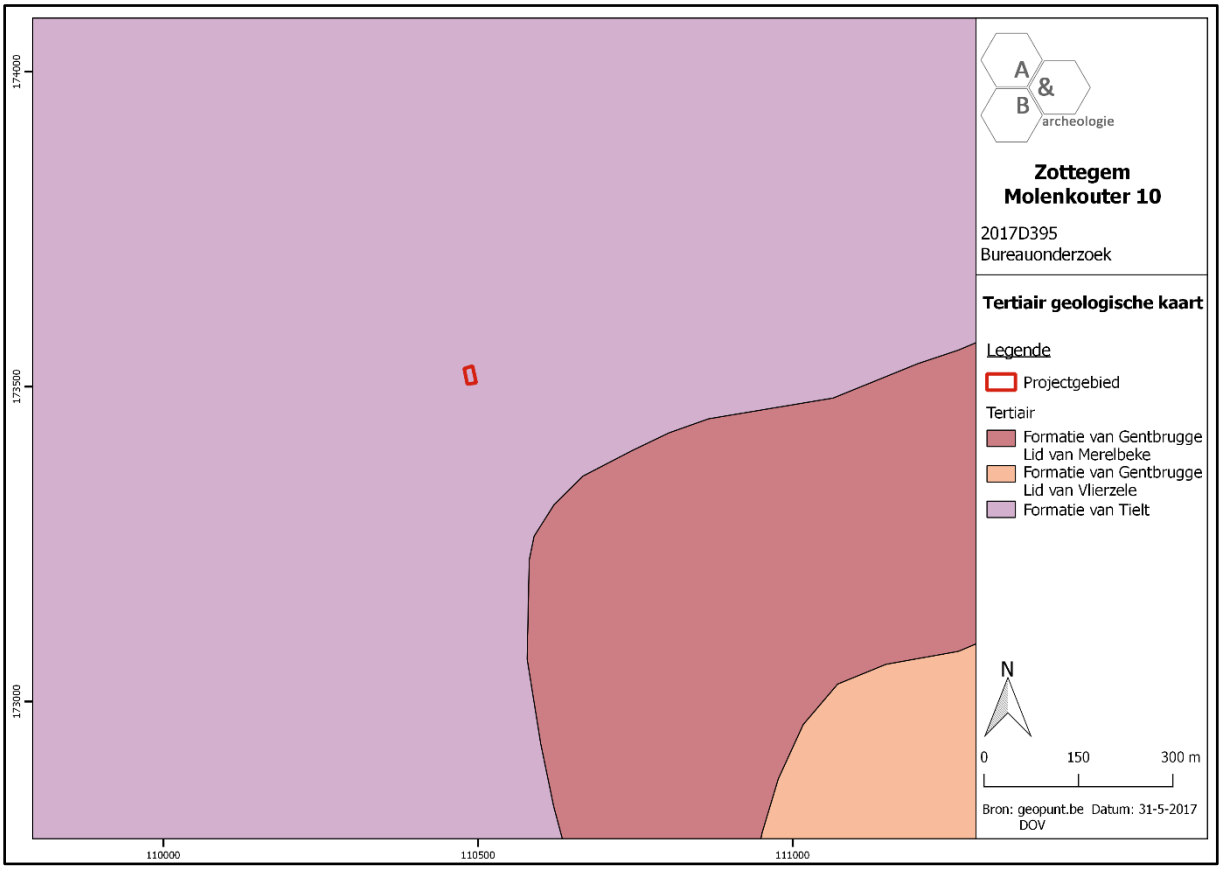
De tertiaire opbouw ter hoogte van het plangebied bestaat uit de Formatie van Tielt. De Formatie van Tielt werd gevormd in het Onder-Eoceen en bestaat uit glimmer-en glauconiethoudend kleiig zand, dat afgewisseld wordt met kleilagen. Gemiddeld is de formatie 22m dik.[9]

De Quartair geologische kaart geeft aan dat de Quartaire ondergrond ter hoogte van het plangebied bestaat uit type 2 (zie onderstaande kaart). Bij type 2 zijn geen afzettingen uit het Holoceen of Tardiglaciaal aanwezig bovenop de pleistocene sequentie, die bestaat uit eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan, mogelijk nog vroeg-Holoceen (**E***LP*w). De eolische afzettingen ter hoogte van het plangebied zijn vooral silt (loess), wanneer de bodemkaart erop nagekeken wordt. Mogelijk zijn ook hellingsafzettingen van het Quartair aanwezig (**H***Q*). De dikte van het Quartair ter hoogte van het plangebied bedraagt ca. 1,1m. [10]

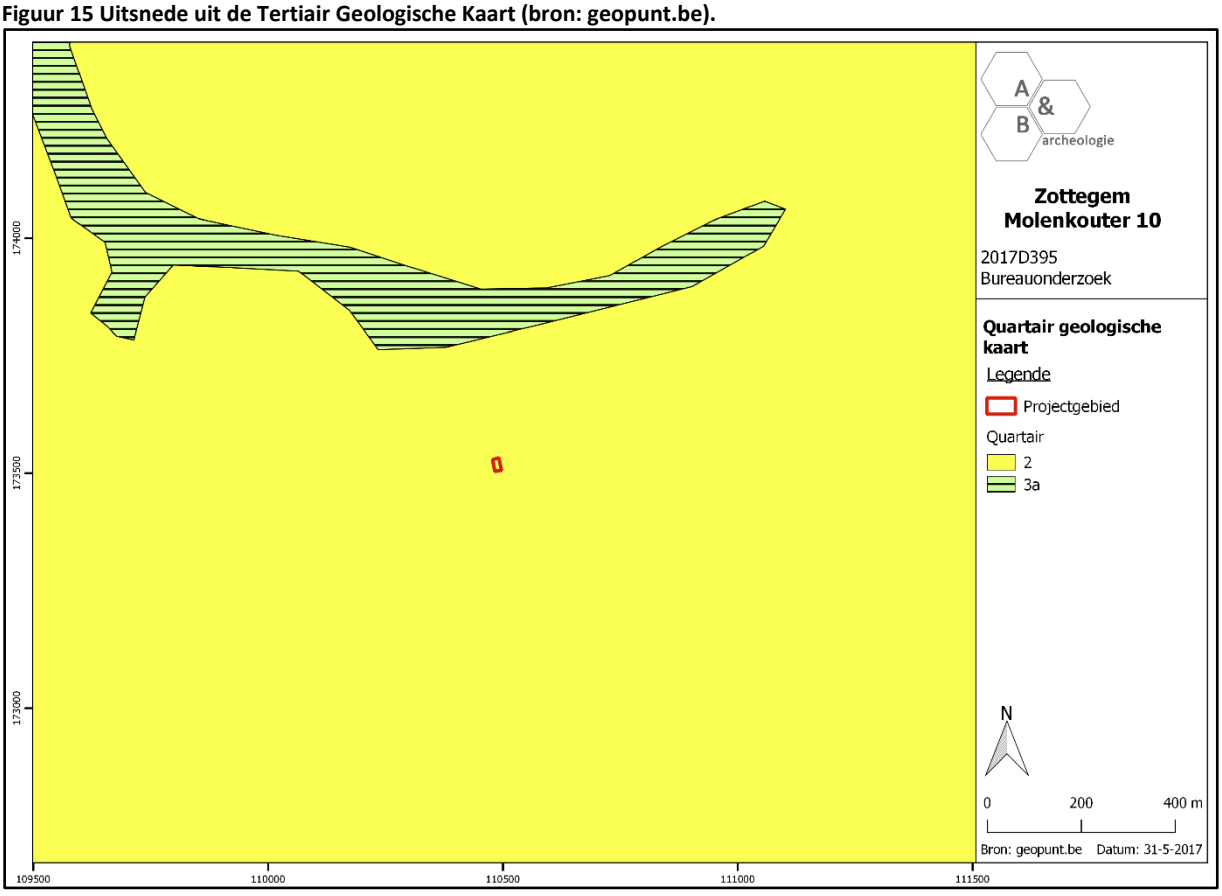
De geomorfologische kaart voor deze streek is niet voorhanden en kan dus niet worden afgebeeld.

[9] JACOBS et al. 1999

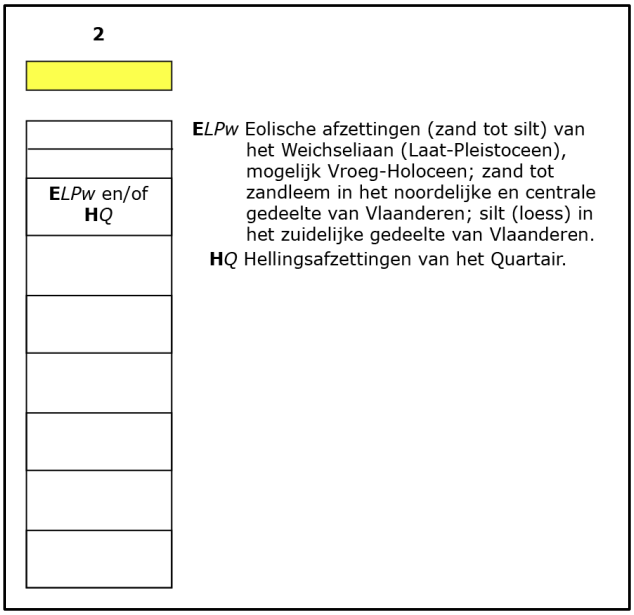
[10] DOV

Figuur 15 Uitsnede uit de Tertiair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).

Figuur 16 Uitsnede uit de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).

Figuur 17 Uitleg bij de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).

2.4. Historische situering[11]

Zottegem wordt voor het eerst vermeld in 1083 als 'Sotengem'. Wellicht komt de naam van *Sutto-inga-heim* hetgeen verklaard kan worden als de hoeve van de familie van Sutto. Het Germaanse *ingahem* toponiem werd voornamelijk van de 6de tot de 8ste eeuw gebruikt en is een regelmatig terugkerend toponiem in de regio. De stad is ontstaan als kleine landelijke nederzetting aan de linkeroever van de Bettelhovebeek. In de 12de eeuw wordt voor het eerst de burcht (het kasteel van Egmont) vermeld. Men vermoedt dat de eerste woonkern ontstaan is ten noordoosten van de burcht van de heer van Zottegem. In de late 12de eeuw zou de oorspronkelijke kern zich hebben verplaatst naar het zuiden waarbij een centraal marktplein met parochiekerk het startpunt van de belangrijkste uitvalswegen vormde. De aanwezigheid van de burcht stimuleerde de verdere ontwikkeling van de stad. In de 13de eeuw werd Zottegem onder impuls van de lokale heren een vrije heerlijkheid en werd het de hoofdplaats van een van de vijf baanderijen van het Land van Aalst. Het Land van Zottegem bestond uit de huidige (deel)gemeenten Erwetegem, Godveerdegem, Grotenberge, Michelbeke, Roborst, Sint-Goriks-Oudenhove, Sint-Maria-Oudenhove, Strijpen, Velzeke en Wijnhuize.

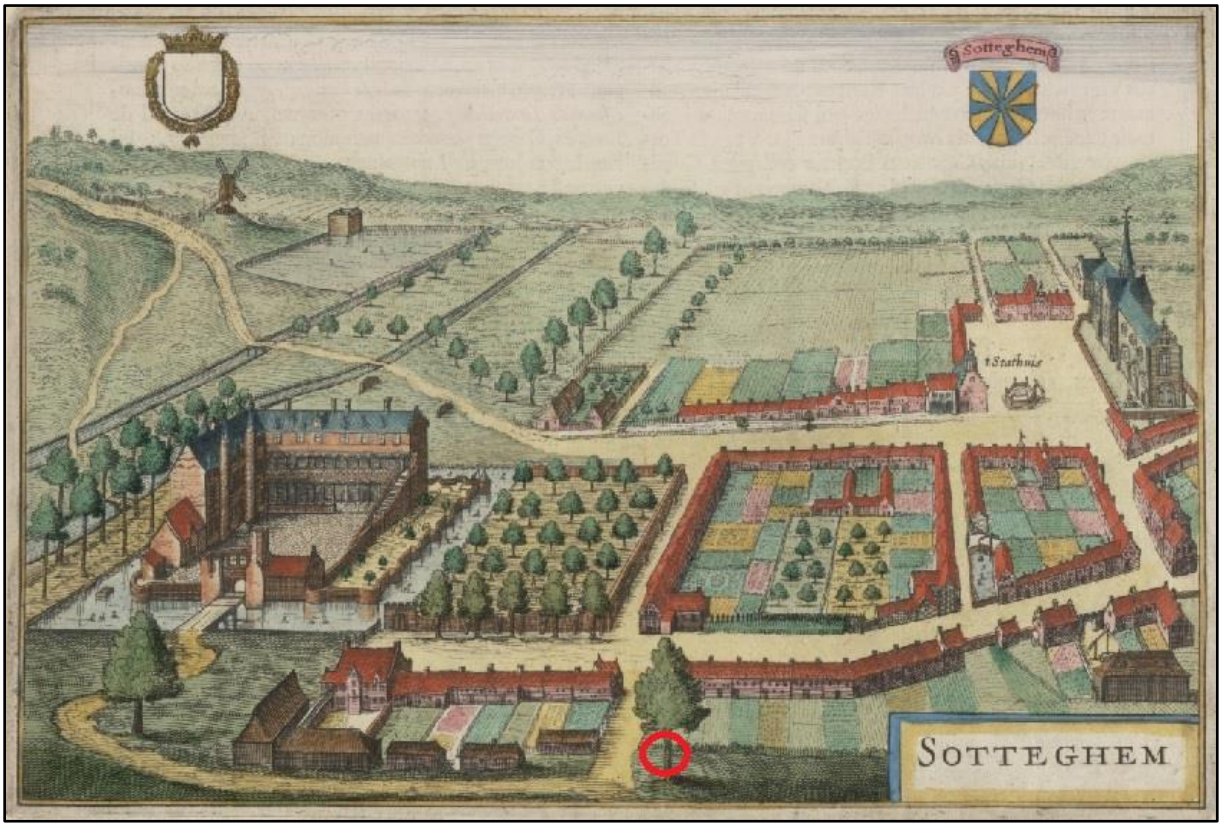
In de 14de eeuw kende Zottegem een sterke bloei, ondermeer door de lakenproductie en druk bezochte markt. De stad werd nooit versterkt. Een aantal brandrampen, conflicten (voornamelijk de tweede helft van de 16de en 17de eeuw) en de pest remden de ontwikkeling enigszins. In het laatste kwart van de 17de eeuw kwam een herstel dat duurde tot de vroege 18de eeuw.

De oorspronkelijke stadskern bleef grotendeels ongewijzigd gedurende enkele eeuwen, met de excentrisch gelegen markt met 5 belangrijkste straten (Hoogstraat, Kasteelstraat, Neerstraat, Nieuwstraat en Trapstraat) en waarbij de rest van de huidige stad eerder onbebouwd bleef.

De iets verdere ligging ten opzichte van waterwegen en belangrijke handelswegen, en de invloedsfeer van andere belangrijke steden in het gebied maakten dat Zottegem voor de 19de eeuw slechts een centraliserende rol voor lokale nijverheid betekende. De aanleg van de spoorlijnen Gent-Zottegem-Geraardsbergen en Brussel-Zottegem-Oudenaarde-Kortrijk in 1867-1870 zorgde voor de bloei van een arbeidsintensieve industrie en de opkomst als woongemeente voor forenzen. De stad veranderde van dan aan zeer snel, en dijde snel uit. De stad, met zijn industriefunctie, verzorgende functie en forenzenfunctie trok immers nieuwe inwijkelingen aan.

De oudste cartografische bron die relevant is voor het plangebied is een kaart uit de Flandria Illustrata van Sanderus uit 1641. Deze kaart toont dat de stadskern gelimiteerd is tot de huidige Kasteelstraat, het plangebied ligt hier dus buiten.

[11]AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *Zottegem* [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/120795 (geraadpleegd op 6 juni 2017)*;* AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED*: Historische stadskern van Zottegem* [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/300550 (geraadpleegd op 6 juni 2017)

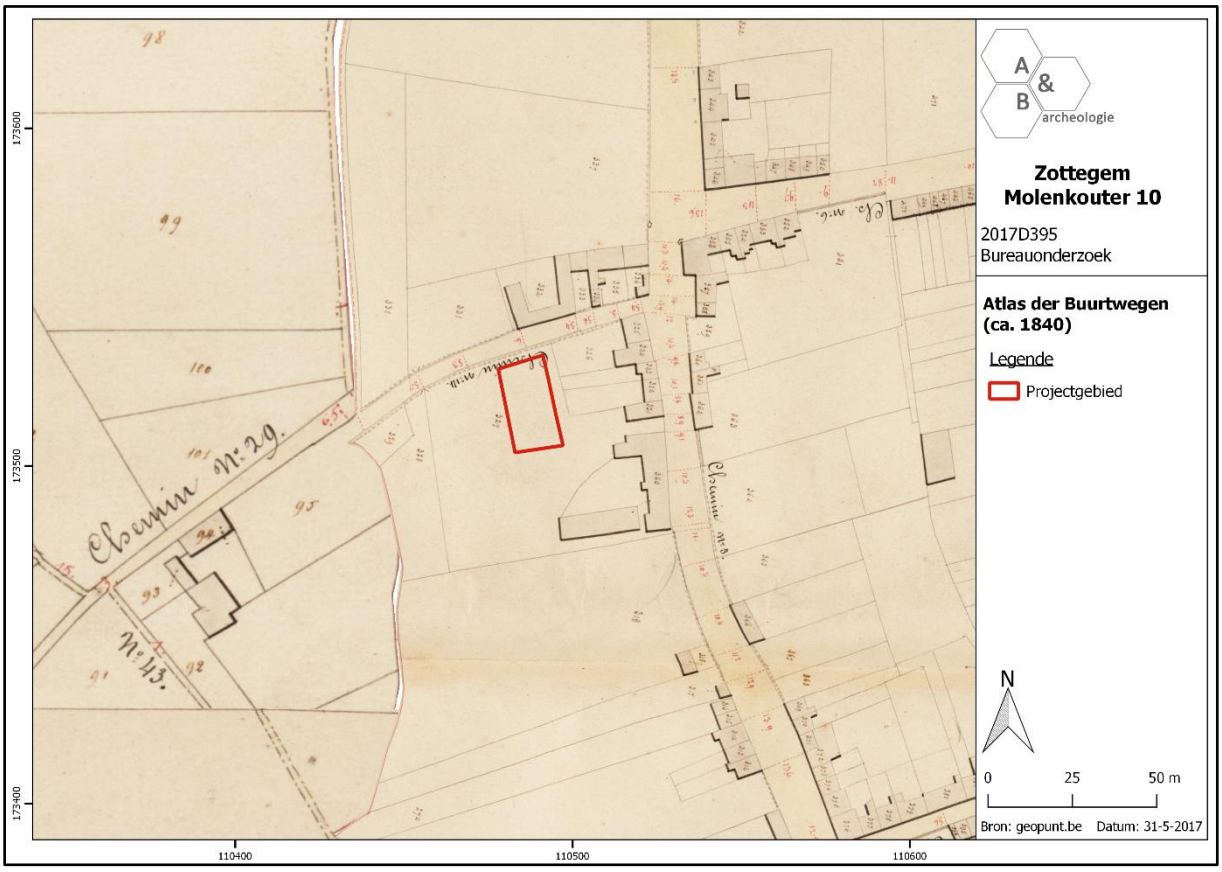
Figuur 18 Zottegem in de Flandria Illustrata van Sanderus (1641) met schets van het plangebied (bron: commons.wikimedia.org).

De kaart van Ferraris (1777) toont het plangebied nog steeds buiten de kern van Zottegem. De huidige Molenkouter en Kasteelstraat zijn reeds aanwezig. Het plangebied is wellicht in gebruik als toegangslaan met bomen naar een vierkantshoeve, of als bebost perceel. De Atlas der Buurtwegen (ca. 1840) toont geen bebouwing binnen het plangebied. Bebouwing bevindt zich voornamelijk aan de Kasteelstraat (aangeduid als *chemin* nr 5). De Molenkouter is aangeduid als *chemin* nr 14. De kaart van Popp (1842-1879) toont nagenoeg eenzelfde beeld. Ook de kaart Vandermaelen (1846-1854) toont geen bebouwing binnen het plangebied, algemeen bevinden zich amper huizen langs de Molenkouter.

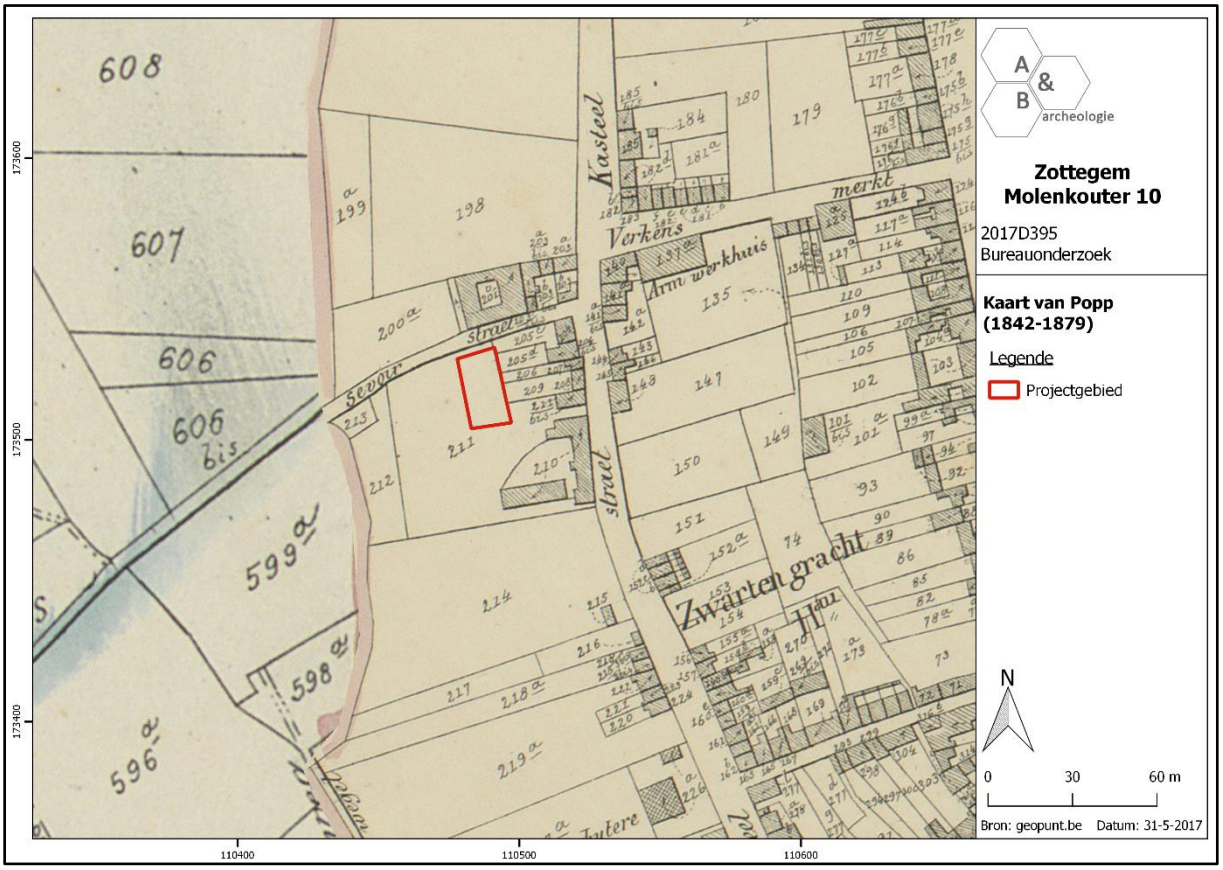
Een topografische kaart uit 1884 toont nog steeds amper bewoning langs de Molenkouter, wel is er bebouwing ter hoogte van het plangebied gekarteerd. Een topografische kaart uit 1910 toont eenzelfde beeld.

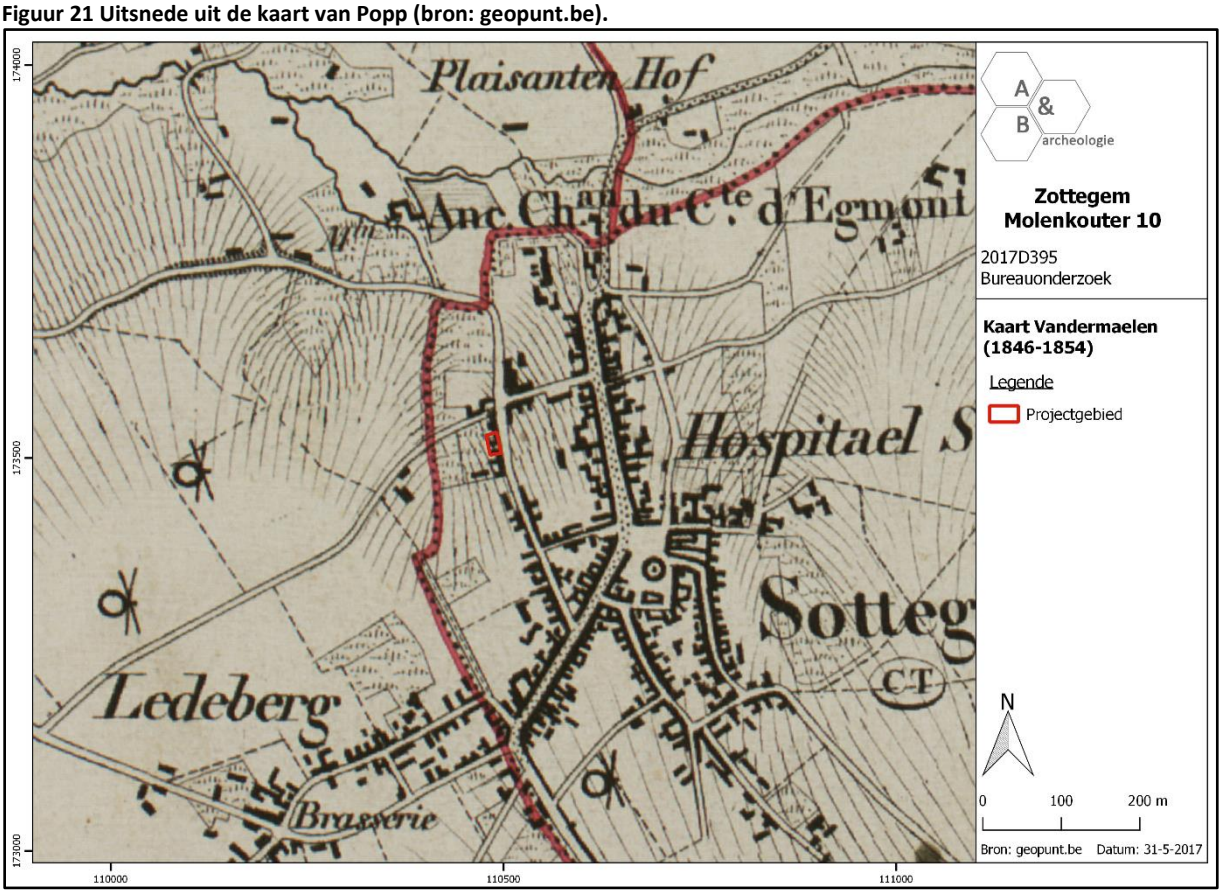
Figuur 19 Uitsnede uit de Ferrariskaart (bron: geopunt.be).

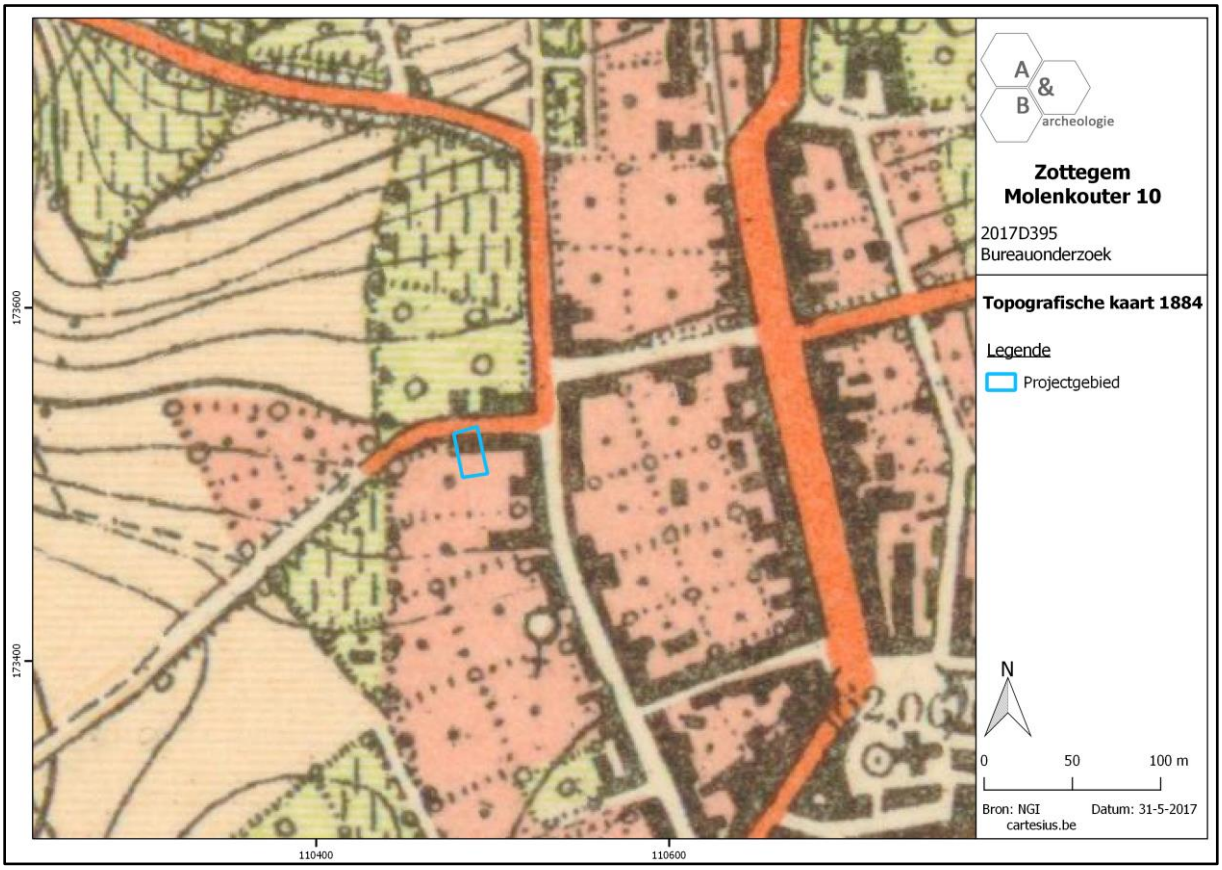
Figuur 20 Uitsnede uit de Atlas der Buurtwegen (bron: geopunt.be).

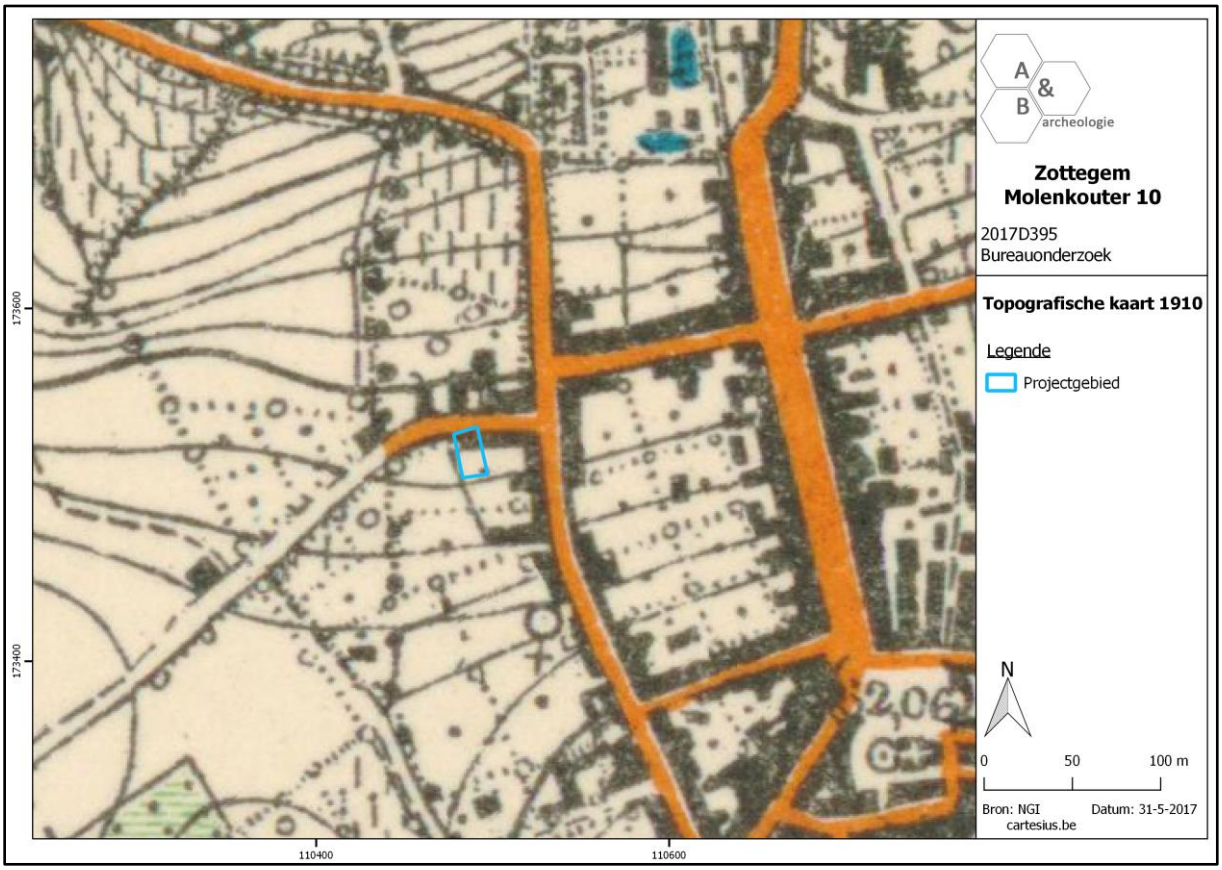
Figuur 21 Uitsnede uit de kaart van Popp (bron: geopunt.be).

Figuur 22 Uitsnede uit de kaart van Vandermaelen (bron: geopunt.be).

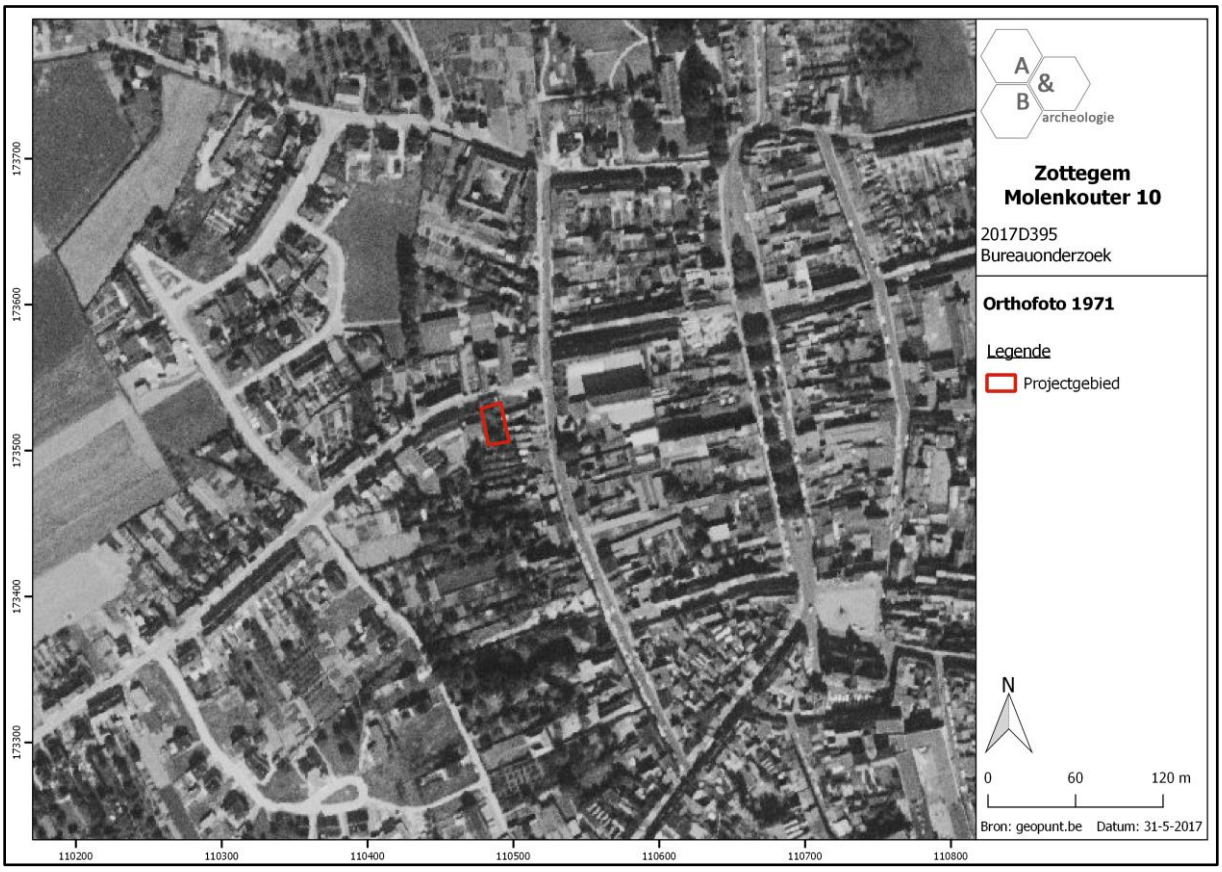

Figuur 23 Uitsnede uit de Topografische kaart van 1884 (bron: cartesius.be en NGI).

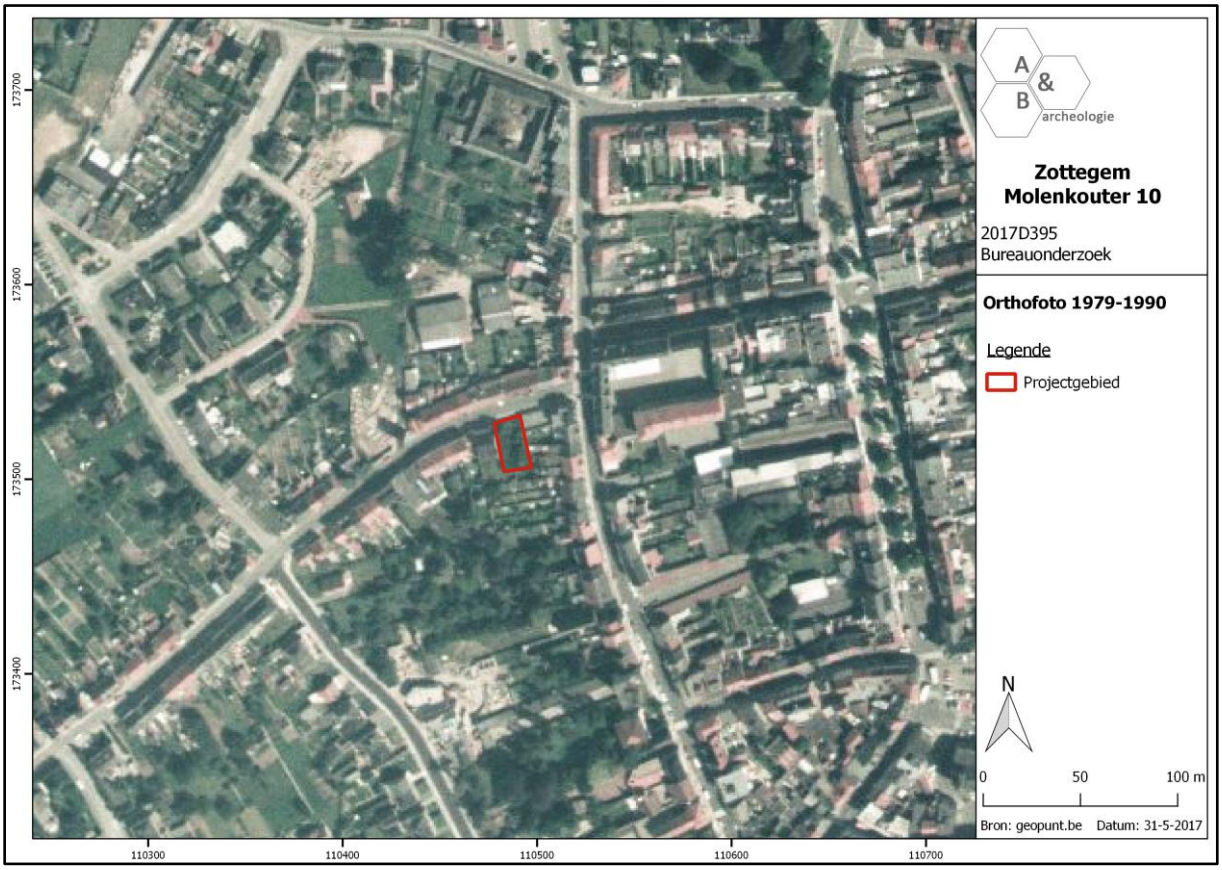

Figuur 24 Uitsnede uit de Topografische kaart van 1910 (bron: cartesius.be en NGI).

De vroegste orthofoto die geraadpleegd kan worden is een orthofoto uit 1971. De resolutie op deze foto is vrij laag, maar wellicht is geen bebouwing aanwezig in het plangebied. De nabije omgeving van het plangebied is sterk bebouwd sinds 1910. Een orthofoto uit de periode 1979-1990 vertoont een sterk gelijkend beeld. De hogere resolutie laat toe om te stellen dat geen bebouwing aanwezig is. Een foto van google street view uit 2009 toont het braak liggende terrein met afval en puin. Een luchtfoto uit de periode 2013-2015 toont de aanwezigheid van puin of zand op het grootste deel van het plangebied en wijst op een ingreep op het terrein. Op de meest recente orthofoto van 2016 is te zien dat het terrein opnieuw braak ligt. Vandaag is het terrein begroeid met gras.

Figuur 25 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1971 (bron: geopunt.be).

Figuur 26 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van de periode 1979-1990 (bron: geopunt.be).

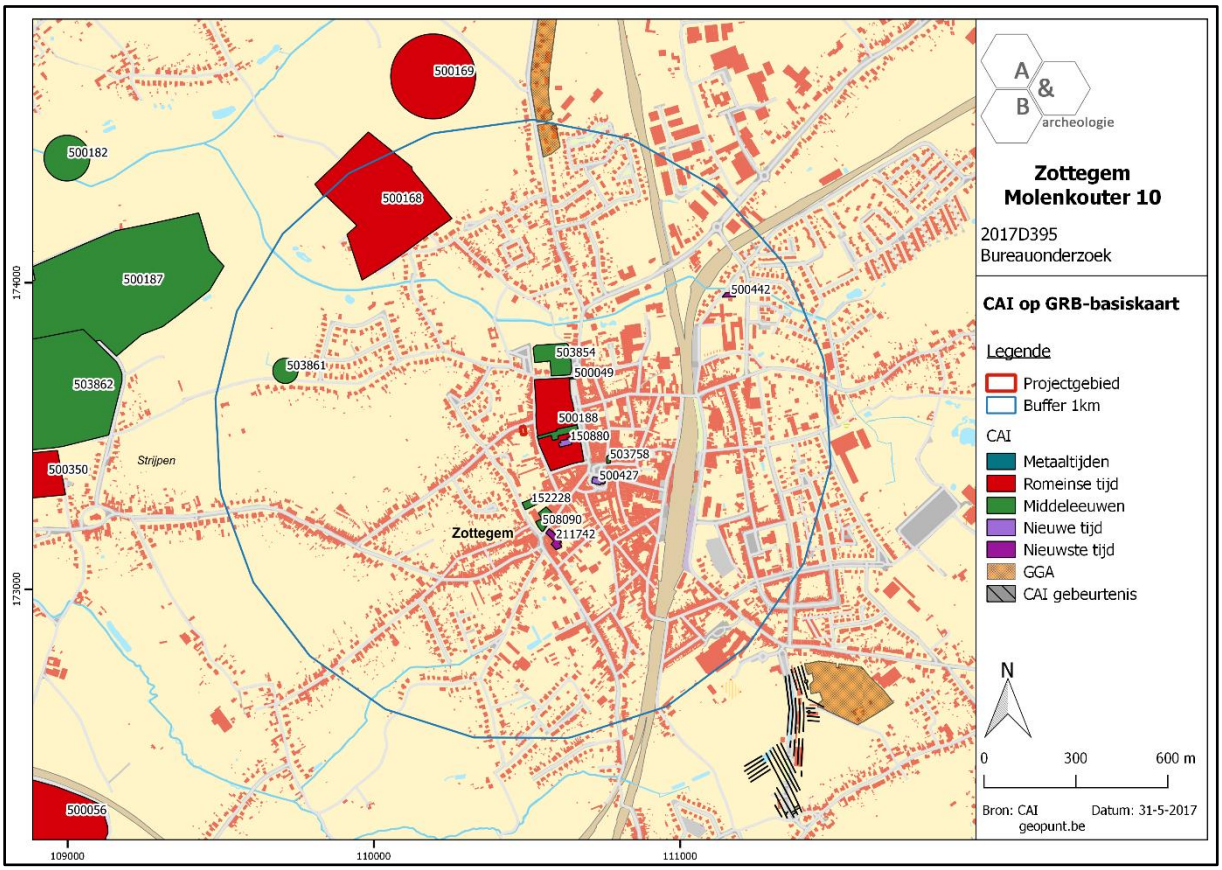

Figuur 27 Zicht op het plangebied in april 2009 vanuit de Molenkouter (bron: google).

Figuur 28 Zicht op het plangebied op een luchtfoto van de periode 2013-2015 (bron: geopunt.be).

2.5. Archeologische situering

Figuur 29 Uitsnede uit de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) met aanduiding van het plangebied binnen een radius van 1km (bron: geopunt.be en CAI).

Het plangebied is gesitueerd in de archeologische zone van de historische stadskern van Zottegem. In de binnenstad van Zottegem zijn reeds enkele archeologische waarnemingen en onderzoeken gebeurd. Bovenstaande kaart geeft de gekende archeologische indicatoren weer in de omgeving van het plangebied die opgenomen zijn in de Centrale Archeologische Inventaris (CAI).

Aan de blokken ten noorden en zuiden van de Neerhofstraat, ten oosten van het plangebied, werden verschillende Romeinse vondsten gedaan (CAI ID 500188). Bij een in 2010 uitgevoerde mechanische prospectie in diezelfde zone, ten zuiden van de Neerhofstraat tussen de Kasteelstraat en de Heldenlaan, werd een laatmiddeleeuwse waterleiding aangetroffen. Daarnaast werd een kuil met grote hoeveelheid aardewerk uit de ijzertijd aangesneden (CAI ID 159090)[12]. Nog iets zuidelijker werd bij een werfcontrole in 2010 een aanzienlijke hoeveelheid grijs aardewerk uit de 14de eeuw aangetroffen in een houtskoolrijke laag. Er zijn aanwijzingen voor activiteiten van één of meerdere pottenbakkers in de 13de eeuw. Daarnaast werd een afvallaag uit de 16de-17de eeuw aangesneden waarin steengoed, majolica en tingeglazuurd aardwerk werd gevonden.[13]

[12] DE WANDEL, DESCHIETER 2011a

[13] DE WANDEL, DESCHIETER 2011b; AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED*: Historische stadskern van Zottegem* [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/300550 (geraadpleegd op 6 juni 2017)

Bij een werfcontrole bij de aanleg van de rotonde aan de Heldenlaan werd temidden van talrijke verstoringen een kuil aangetroffen die op basis van ^{14}C-datering in de 13de eeuw gedateerd kon worden (CAI ID 500049).

Aan het Kasteel van Egmont (CAI ID 503854) werden in 1985-1986 en 1994 archeologische onderzoeken uitgevoerd. Het kasteel wordt voor het eerst vermeld in 1299 maar klimt op tot minstens de 11de eeuw. Het domein bestond toen uit een burcht met castrale kapel. Na de verwoesting van de burcht werd deze volledig afgebroken, uitgezonderd het poortgedeelte, en werd het Egmontkasteel gebouwd in 1477-1485. Bij het onderzoek werden muurfragmenten van de burcht blootgelegd waarbij drie stenen gebouwen konden herkend worden. Een eerste gebouw werd geïnterpreteerd als de kelder van de vroegere donjon. Ook werd de kapel opgegraven: het betreft een 12de-eeuwse romaanse zaalkerk van 7 bij 13m. Een gedeelte van de begraafplaats ten noorden van de kapel werd eveneens onderzocht, waarbij vooral kindergraven aan het licht kwamen. De castrale kapel zou reeds in de 12de eeuw uitgegroeid zijn tot eerste parochiekerk van Zottegem en bevond zich in het voorhof van de burcht. In de loop van de 14de of 15de eeuw zou dan de huidige parochiekerk aan de markt gebouwd worden. Een derde gebouw betrof een stenen zaalgebouw dat opgetrokken werd eind 12de – begin 13de eeuw. Daarnaast kwamen onderdelen van het in 1477-1485 gebouwde kasteel aan het licht, zoals een latrinetoren en woonvleugel. Ook werd een brandlaag aangetroffen die op basis van voorkomende munten omstreeks 1600 gedateerd kan worden. [14]

Aan de noordoostelijke hoek van de markt werd bij een werfcontrole sporen uit het laatste kwart van de 16de en de eerste helft van de 17de eeuw aangetroffen (CAI ID 503758). Het betrof mestkuilen en een aantal afvalkuilen, die ondermeer te relateren zijn aan het hospitaal.[15] Bij de verhoging van de vloer van het koor van de parochiekerk werden in 1980 drie grafkelders met 5 graven aangetroffen van de familie van de heren van Zottegem (onder ander Lamoraal, Graaf van Egmont) (CAI ID 500427).

Bij een opgraving aan de Wolvenstraat in 2004 werd een kuil uit de volle middeleeuwen aangesneden. Daarnaast werden afvalkuilen en een gracht uit de 18de eeuw aangetroffen, naast een aantal onbepaalde grachten (CAI ID 152228).[16] Iets zuidelijker werden in 1999 bij een onderzoek op de hoek tussen de Wolvenstraat en de Hoogstraat twee kuilen uit de midden bronstijd aangetroffen, die wellicht wijzen op het voorkomen van de aanwezigheid van een nederzetting. Daarnaast werden ook sporen uit de late middeleeuwen (kuil en opgevulde leemwinningsput of erosiegeul) en 17de eeuw (beerput en enkele mestputten) aangetroffen (CAI ID 508090).[17]Aanpalend aan dit onderzoek werd in 2007 een opgraving uitgevoerd naar aanleiding van een nieuwbouwproject (CAI ID 150266). Er werden ondermeer sporen uit de 15de-16de eeuw aangetroffen, zoals leemwinningskuilen, vloerniveau, paalkuilen en beerput. Opvallend is de vondst van een laatmiddeleeuwse kookpot met de skeletresten van een baby.[18] Aan de overzijde van de straat werd in 2014 een prospectie uitgevoerd (CAI ID 211742).

[14] VAN EENOOGE 1995 ; AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED*: Historische stadskern van Zottegem* [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/300550 (geraadpleegd op 7 juni 2017)

[15] DESCHIETER, DE MULDER 2002

[16] DEMULDER, DESCHIETER 2005

[17] DESCHIETER 2001

[18] DESCHIETER, DE WANDEL 2009

Er kwamen muurresten en kuilen uit de 15de tot 18de eeuw aan het licht, naast 2 waterputten uit de nieuwste tijden.[19]

Buiten de stadskern van Zottegem wijst aangetroffen bouwpuin dat zich over grote zones uitstrekt op het mogelijk voorkomen van Romeinse villa's (CAI ID 500168, 500187, 500056). Ook op andere locaties werden Romeins bouwmateriaal aangetroffen op het maaiveld (CAI ID 500350, 500169). Te Strijpen bevindt zich een Merovingisch grafveld dat aan het licht kwam bij ontzavelingswerken (CAI ID 503862).

[19] SADONES et al.

3. Synthese

3.1. Archeologisch verwachtingspatroon

Ten einde een betere inschatting van de archeologische verwachting voor het plangebied te kunnen maken werden twee controleboringen uitgevoerd bij een terreinbezoek.

Een eerste boring werd centraal op het perceel aan de kant van de Molenkouter gezet. De boring kon uitgevoerd worden tot 80cm -mv waarna deze gestaakt moest worden vanwege het voorkomen van grof puin. Een tweede controleboring werd centraal achteraan (zuiden) het perceel gezet. Deze boring werd uitgevoerd tot ca. 110cm -mv. Dit boorprofiel was sterk gelijkaardig. Baksteenpuin kwam voor tot 85cm-mv, waarna de bodem plots overging tot een grijze onverstoorde C-horizont.

De resultaten van de controleboringen doen sterk vermoeden dat het terrein reeds in enige mate verstoord is. Wellicht is het bodemarchief niet geheel (gaaf) meer bewaard.

Figuur 30 Controleboring 1

Controleboring 1	
0-20cm -mv	A(p): donkerbruine organische leem met puinbrokjes
20-55cm -mv	A(p)2: bruine organische leem met puinbrokjes
55-80cm -mv	Puin: baksteenbrokken met leem

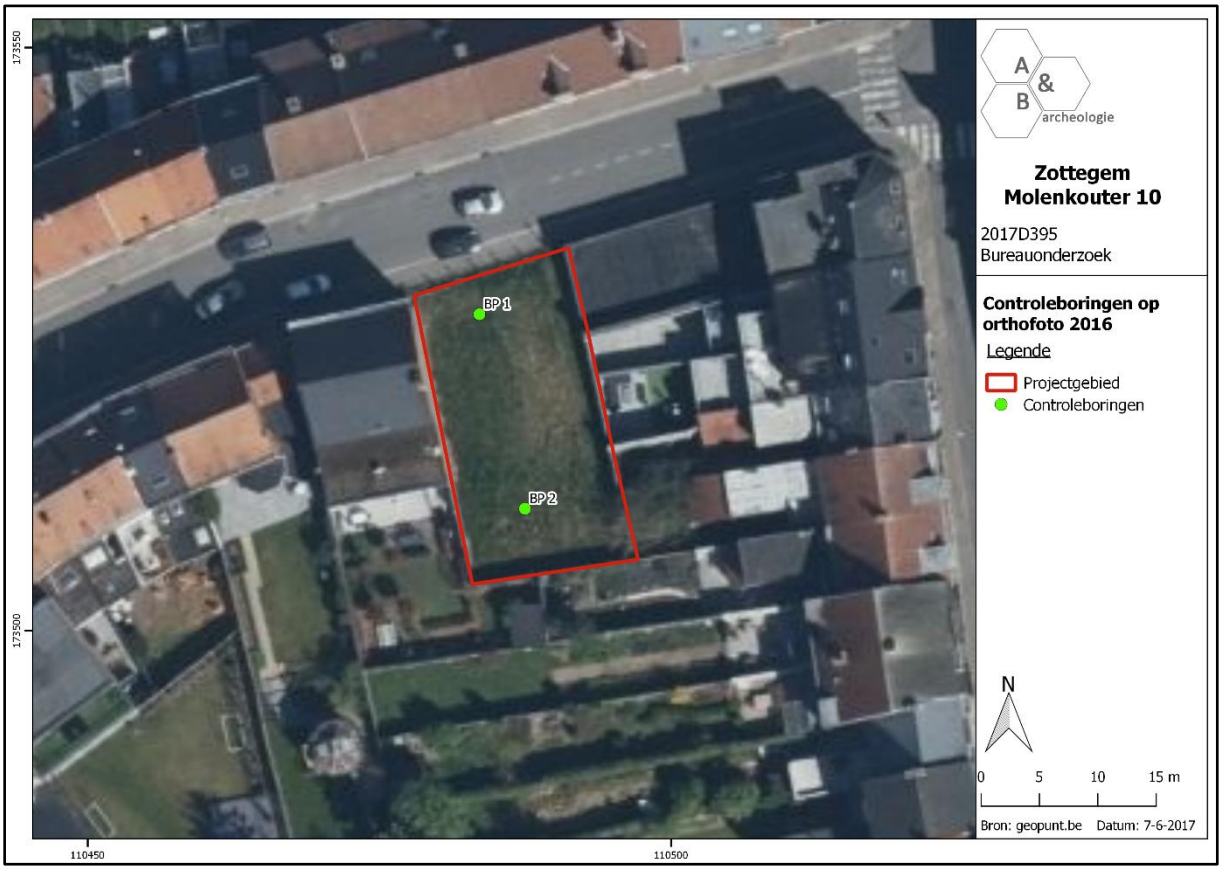
Tabel 1 Beschrijving controleboring 1

Figuur 31 Controleboring 2.

Controleboring 2	
0-20cm -mv	A(p): donkerbruine organische leem met puinbrokjes
20-55cm -mv	A(p)2: bruine organische leem met puinbrokjes
55-85cm -mv	Puin: baksteenbrokken met leem
85-110cm -mv	C: grijze leem

Tabel 2 Beschrijving controleboring 2

Figuur 32 Orthofoto 2016 met locatie van controleboringen (bron: geopunt.be).

Op basis van de bureaustudie en de bevindingen van de controleboringen kan volgend verwachtingspatroon vooropgesteld worden:

- Historische kaarten tonen dat het plangebied net buiten de eigenlijke stadskern van Zottegem te situeren is. In de 18de eeuw is het plangebied op of langs de oprijweg met flankerende bomen naar een vierkantshoeve gelegen. Kaarten uit het midden van de 19de eeuw tonen geen bebouwing binnen het plangebied. Eind 19de en begin 20ste eeuw is het perceel wel bebouwd, de bebouwing beperkt zich tot de noordelijke helft van het plangebied. De zuidelijke helft is wellicht in gebruik als tuinzone. Orthofoto's vanaf de jaren 1970 tonen dat het plangebied wellicht onbebouwd was en braakliggend was. Ook vandaag ligt het terrein braak. Wel is op een luchtfoto te zien dat enige ingrepen plaatsgevonden hebben in de periode 2013-2015. De uitgevoerde controleboringen wijzen op geroerde bodem tot zeker 85cm onder het maaiveld. Wellicht heeft ook de eind 19de-vroege 20ste-eeuwse bewoning aan de straatkant de bodem geroerd.

- Voor de periode voor de 18de eeuw zijn geen bronnen beschikbaar waardoor de aan- of afwezigheid van een archeologische site niet gestaafd kan worden.

- Zuiver op archeologisch vlak kan gesteld worden dat er een grote potentiële waarde aan het terrein toegeschreven kan worden. De ligging nabij de historische stadskern van Zottegem duiden op een hoog potentieel voor sporen uit de middeleeuwen, archeologische indicatoren in de omgeving duiden op een hoog potentieel voor sporen uit verschillende perioden (middeleeuwen maar ook metaaltijden en Romeinse periode,). Voor de steentijden is geen informatie beschikbaar in de nabije omgeving. De quartair geologische kaart en bodemkaart tonen weinig potentieel op afgedekte bodems en gezien de bodem van het terrein reeds geroerd is, is het archeologisch potentieel met betrekking tot de steentijden nagenoeg nihil. De bodem ter hoogte van het plangebied is zeker verstoord tot 85cm diepte. Gezien de ligging van het plangebied buiten de stadskern (zie historische kaarten) is de kans op een verticale stratigrafie eerder laag. De controleboring op het wellicht meest onverstoorde zuidelijke deel heeft bovendien de zuivere moederbodem geattesteerd op 85cm diepte. De afwezigheid van een verticale stratigrafie en de aanwezigheid van verstoring tot 85cm diepte maakt dat de kans op de aanwezigheid van een gaaf archeologisch niveau laag is. Het aanvankelijk hoge archeologische potentieel strookt dus niet echt met de huidige situatie, als het gevolg van de verstoring van de site.

3.2. Afweging verder vooronderzoek

Gezien de kleine oppervlakte van het terrein (368,3m²), de ligging net buiten de eigenlijke stadskern waardoor geen verticale stratigrafie verwacht wordt, de verstoring van het terrein tot minstens 85cm -mv en de eerder weinig diepgaande uitgravingen voor het bouwproject wordt het weinig zinvol geacht om een verder archeologisch onderzoek te adviseren.

3.3. Beantwoording onderzoeksvragen

- Zijn er archeologische of historische gegevens gekend over de site?

Het plangebied is gesitueerd in de archeologische zone van de historische stadskern van Zottegem. Voor het projectgebied zelf zijn geen archeologische gegevens gekend. De historische en archeologische gegevens van de nabije omgeving van het plangebied worden resp. besproken in hoofdstuk 2.4 en 2.5.

- Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?

Controleboringen geven een indicatie van een verstoring van minstens 80cm -mv voor het noordelijk deel en 85cm -mv voor het zuidelijk deel van het terrein. De noordelijke zone van het plangebied is eind 19de-begin 20ste eeuw bebouwd geweest.

- Zijn er landschappelijke factoren die invloed kunnen hebben op de gaafheid van eventuele archeologische sporen?

Het plangebied is niet als erosiegevoelig gekarteerd.

- Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?

Binnen het plangebied zal een nieuwe meergezinswoning gebouwd worden die aan de straatkant wordt ingepland. Er wordt gefundeerd met algemene funderingsplaat die 0,50m diep wordt aangebracht. De liftkoker zal ca. 0,80m dieper komen te liggen. De zuidkant van het plangebied zal verhard worden en dienst doen als parking. Er kan verwacht worden dat de geplande werken een verstoring van de bodem tot gevolg zal hebben.

- Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?

De aan- of afwezigheid van een archeologische site kan niet vastgesteld worden op basis van het bureauonderzoek. Controleboringen wijzen echter op verstoring van de bodem tot 85cm onder het maaiveld en op de afwezigheid van een verticale stratigrafie. Indien een archeologische site aanwezig zou geweest zijn, is deze wellicht reeds verstoord of vernield.

- Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?

Niet van toepassing.

4. Samenvatting

Het projectgebied (368m²) bevindt zich in de Oost-Vlaamse stad Zottegem, in het uiterste westen van de stadskern. Het plangebied wordt begrensd door de Molenkouter in het noorden, en is kort nabij het kruispunt van de Molenkouter met de Kasteelstraat gesitueerd. Ten westen en oosten van het plangebied bevinden zich woningen en hun tuinen die eveneens aan de Molenkouter of Kasteelstraat grenzen. Het terrein zelf ligt momenteel braak. Kadastraal gezien is het betreffende perceel terug te vinden onder Zottegem, afdeling 1, sectie A, nr. 211K.

Het projectgebied is gesitueerd in de archeologische zone van de historische stadskern van Zottegem. Op het plangebied zelf is nog geen archeologisch onderzoek uitgevoerd. Historische kaarten tonen dat het plangebied net buiten de eigenlijke stadskern van Zottegem te situeren is. In de 18de eeuw is het plangebied op of langs de oprijweg met flankerende bomen naar een vierkantshoeve gelegen. Kaarten uit het midden van de 19de eeuw tonen geen bebouwing binnen het plangebied, wel een zone aan de Molenkouter bebouwd eind 19de en vroege 20ste eeuw. Vanaf de jaren 1970 ligt het terrein braak. De ligging nabij de historische stadskern van Zottegem, en de nabijheid van archeologische indicatoren uit metaaltijden, Romeinse periode en middeleeuwen doet een hoog archeologisch potentieel vermoeden. Controleboringen geven echter een indicatie van verstoring van de bovenste 85cm van het terrein, en tonen de afwezigheid van een verticale stratigrafie aan. Wellicht is het bodemarchief op het projectgebied dus reeds verstoord of vernield.

Op het plangebied zal een meergezinswoning gebouwd worden met gelijkvloers en twee verdiepingen. De achterzijde van het perceel wordt verhard en als parking ingepland. Gezien de kleine oppervlakte van het terrein (368,3m²), de ligging net buiten de eigenlijke stadskern waardoor geen verticale stratigrafie verwacht wordt, de verstoring van het terrein tot minstens 85cm -mv en de eerder weinig diepgaande uitgravingen voor het bouwproject wordt het weinig zinvol geacht om een verder archeologisch onderzoek te adviseren.

5. Bibliografie

- https://inventaris.onroerenderfgoed.be
- https://dov.vlaanderen.be

- BOGEMANS F. 2005. *Toelichting bij de Quartairgeologische Kaart, Kaartblad 30/38 Geraardsbergen & Ath (deel)*, Vlaamse Overheid Dienst Natuurlijke Rijkdommen.
- BOGEMANS F., 2008. *Legende overzichtskaart Quartairgeologie Vlaanderen*, Vlaamse Overheid Departement Leefmilieu, Natuur en Energie, Afdeling Land en Bodembescherming, Ondergrond, Natuurlijke Rijkdommen, Brussel.
- DE MULDER G., DESCHIETER J., 2005. Zottegem. Het archeologisch onderzoek in de stadskern, in: *Monumentenzorg en Cultuurpatrimonium. Jaarverslag van de provincie Oost-Vlaanderen 2004*, p 165-166
- DESCHIETER 2001. 2001. 'Rommel onder Remus' Archeologisch noodonderzoek in de Zottegemse stadskern. In: *Zottegems Genootschap voor Geschiedenis en Oudheidkunde. Handelingen, X, 1*, p 181-202.
- DESCHIETER J., DE MULDER G., 2002. Zottegem. Over de grafelijke burcht en een hospitaal, in: *Monumentenzorg en Cultuurpatrimonium. Jaarverslag van de Provincie Oost-Vlaanderen 2001*, p 169-170.
- DESCHIETER J., DE WANDEL T., 2009. Over een baby in een kookpot onderweg naar de limbo. Een neonatale bijzetting uit de late middeleeuwen in de Hoogstraat te Zottegem, in: *Handelingen van het Zottegems Genootschap voor Geschiedenis en Oudheidkunde vol. 14*, p 453-468 (73-88)
- DE WANDEL T., DESCHIETER J., 2011a. Opgraving Heldenlaan Zottegem, site Vandenbossche, in: *Handelingen van het Zottegems Genootschap voor Geschiedenis en Oudheidkunde* 15, p 259-275.
- DE WANDEL T., DESCHIETER J., 2011b. Cachepots: verborgen laatmiddeleeuwse potten bij bloemist in: *Handelingen van het Zottegems Genootschap voor Geschiedenis en Oudheidkunde* 15, p 253-257.
- JACOBS P., VAN LANCKER V., DE CEUKELAIRE M., DE BREUCK W., DE MOOR G., 1999. *Toelichtingen bij de geologische kaart van België – Vlaams Gewest. Kaartblad 30 Geraardsbergen*. Belgische Geologische Dienst en Afdeling Natuurlijke Rijkdommen en Energie, Brussel.
- SADONES S., KREKELBERGH N., JANSSENS N., 2014. *Archeologische prospectie met ingreep in de bodem: Zottegem- Hoogstraat*, BAAC Vlaanderen Rapport 107, Gent.

- VAN EENOOGE D., 1995. Zottegem – Het Egmontkasteel. *Archeologie, monument en landschap*, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Leefmilieu en Infrastructuur, Administratie Ruimtelijke Ordening, Huisvesting en Monumenten en Landschappen, Afdeling Monumenten en Landschappen.
- VAN RANST E., SYS C., 2000. *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1:20 000)*, Universiteit Gent.

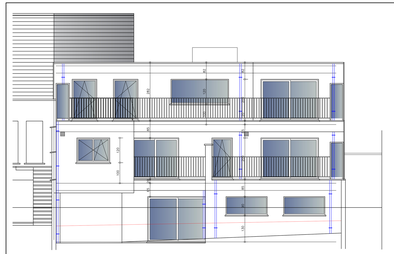
6. Bijlages

- Figurenlijst

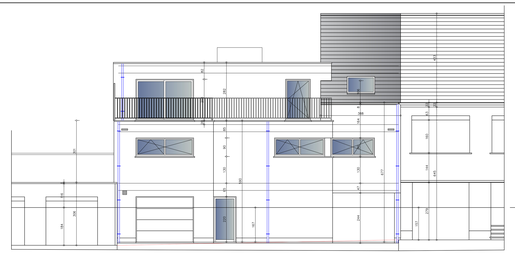
Figuur 1 Uitsnede uit het kadasterplan (bron: geopunt.be). 7
Figuur 2 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2016 (bron: geopunt.be)..... 8
Figuur 3 Zicht op het plangebied vanuit het noordwesten. 8
Figuur 4 Uitsnede uit plan nieuwe toestand met bouwzone en doorrit/parking (bron: initiatiefnemer). 9
Figuur 5 Uitsnede uit plan nieuwe toestand met weergave van de doorsnede, de straatkant (Molenkouter) bevindt zich aan de rechterzijde van de figuur (bron: initiatiefnemer). 10
Figuur 6 Uitsnede uit plan nieuwe toestand met weergave van riolering, regenwaterput, septische put en infiltratiekrat (bron: initiatiefnemer). 10
Figuur 7 Zicht op de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI). 11
Figuur 8 Detailopname van de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI). 12
Figuur 9 Zicht op het kadasterplan met aanduiding van de perceelsnummers (bron: geopunt.be). ... 12
Figuur 10 Zicht op de bodemgebruikskaart met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be). 13
Figuur 11 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel (bron: geopunt.be). 14
Figuur 12 Detailopname van het Digitaal Hoogtemodel met aanduiding van de hoogteprofielen (bron: AGIV)..... 14
Figuur 13 Zicht op de Potentiële bodemerosiekaart (bron: geopunt.be). 15
Figuur 14 Zicht op de bodemkaart (bron: DOV). 16
Figuur 15 Uitsnede uit de Tertiair Geologische Kaart (bron: geopunt.be). 17
Figuur 16 Uitsnede uit de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be). 17
Figuur 17 Uitleg bij de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be). 18
Figuur 18 Zottegem in de Flandria Illustrata van Sanderus (1641) met schets van het plangebied (bron: commons.wikimedia.org). 20
Figuur 19 Uitsnede uit de Ferrariskaart (bron: geopunt.be). 21
Figuur 20 Uitsnede uit de Atlas der Buurtwegen (bron: geopunt.be). 21
Figuur 21 Uitsnede uit de kaart van Popp (bron: geopunt.be). 22
Figuur 22 Uitsnede uit de kaart van Vandermaelen (bron: geopunt.be). 22
Figuur 23 Uitsnede uit de Topografische kaart van 1884 (bron: cartesius.be en NGI). 23
Figuur 24 Uitsnede uit de Topografische kaart van 1910 (bron: cartesius.be en NGI). 23
Figuur 25 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1971 (bron: geopunt.be)..... 24
Figuur 26 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van de periode 1979-1990 (bron: geopunt.be).... 25
Figuur 27 Zicht op het plangebied in april 2009 vanuit de Molenkouter (bron: google). 25
Figuur 28 Zicht op het plangebied op een luchtfoto van de periode 2013-2015 (bron: geopunt.be).. 26
Figuur 29 Uitsnede uit de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) met aanduiding van het plangebied binnen een radius van 1km (bron: geopunt.be en CAI). 27
Figuur 30 Controleboring 1 30
Figuur 31 Controleboring 2. 31
Figuur 32 Orthofoto 2016 met locatie van controleboringen (bron: geopunt.be). 31
Bijlage 1 Ontwerpplannen (bron: initiatiefnemer)

- Tabellenlijst

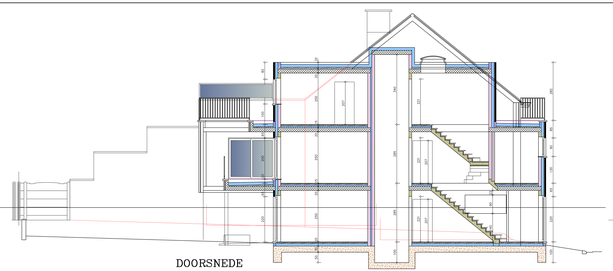
Tabel 1 Beschrijving controleboring 1 30
Tabel 2 Beschrijving controleboring 2 31

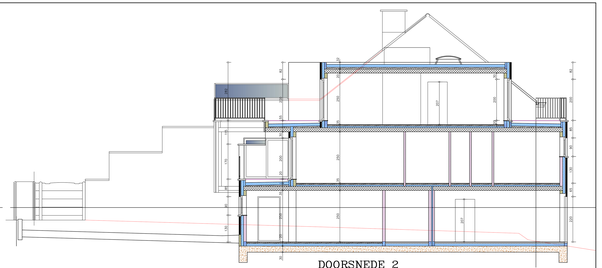
ACHTERGEVEL

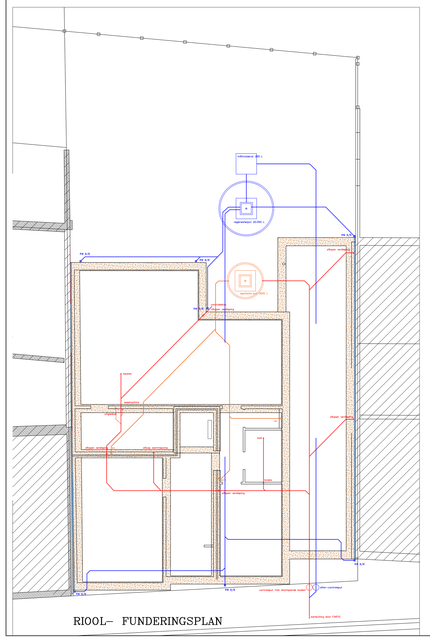
VOORGEVEL

DOORSNEDE

DOORSNEDE 2

afvoerbuis Ø 0,1
regenbuis Ø 0,063
inox
PP 4,5
PP 4,5
PP 4,5